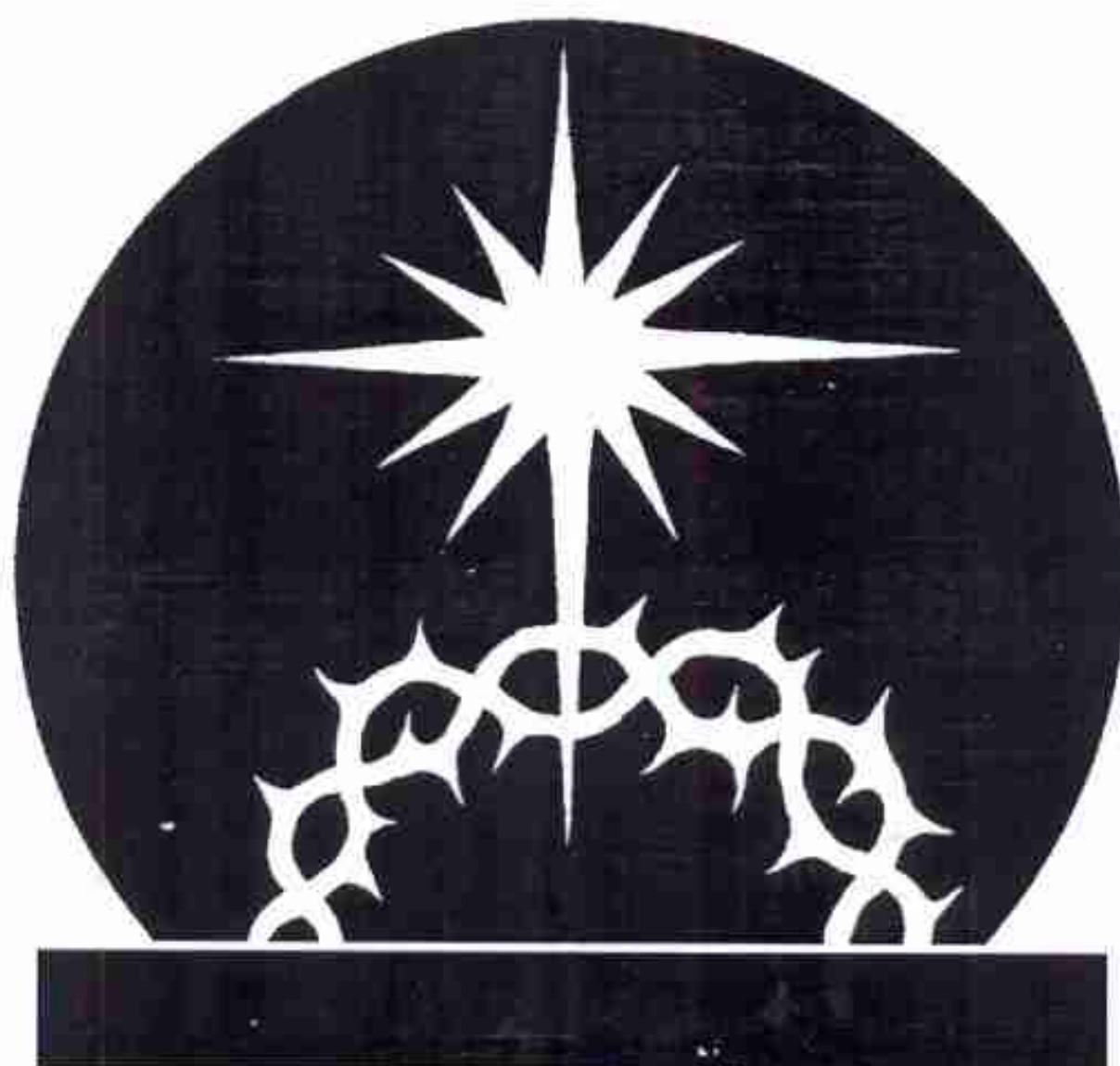

PAMINKLAI
LIETUVOS TREMTINIAMS IR KALINIAMS
KOMIŲ ŽEMĖJE

EKSPEDICIJOS MEDŽIAGA

Vilnius-Komija, 2002

LIETUVOS KULTŪROS MINISTERIJA
VILNIAUS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ BENDRIJA

EKSPEDICIJOS,
SKIRTOS PAMINKLŲ
LIETUVOS TREMTINIAMS IR KALINIAMS KOMIJOJE
PRIEŽIŪRAI BEI JŲ INVENTORINIŲ PASŲ SUDARYMUI,

Ataskaita

2002.07.21-08.06

Ekspedicijos vadovas

Ekspedicijos narys

Rimvydas Racėnas
Rimvydas Racėnas

Liudmila Šerėnaitė
Liudmila Šerėnaitė

Vilnius-Komi
2002

Ataskaitos turinys

Pratarmė	1 lapas
Ekspedicijos ataskaita	2 lapai
Ekspedicijos programa ir įgaliojimo raštai	8 lapai
Ekspedicijos eigos ir rezultatų publikacijos žiniasklaidoje	3 lapai
Paminklo Vorkutoje inventorinis pasas ir ilustracijos	8 lapai
Paminklo Abezėje inventorinis pasas ir ilustracijos	7 lapai
Paminklo Intoje inventorinis pasas ir ilustracijos	5 lapai
Lietuvių kapinės Kožime	11 lapų
Paminklo Ežvoje inventorinis pasas ir ilustracijos	5 lapai
Paminklo UstLekčime inventorinis pasas, ilustracijos ir rusiško paso, sudaryto Komijoje, variantas	7 lapai

PRATARMĖ

Rusijos Federacijos platybėse žinomi 16 paminklų, pastatytų kalinių ir tremtinių iš Lietuvos kančioms ir žūčiai atminti. Jų dar yra Kazachstane ir Tadžikijoje. Kalbama apie paminklus iš ilgai tveriančių medžiagų, o kiek buvo pastatyta atminimo medžio kryžių tremties vietų kapinėse ir kapinaitėse – niekas neskaičiavo. Didesnė jų dalis pastatyta pirmaisiais Atgimimo metais, spontaniškai, dažniausiai tų vietų buvusių kalinių ir tremtinių arba jų artimųjų. Koks imperatyvas vertė taip elgtis, galėtų atsakyti tik lietuviškos sielos žinovas. Mat kitos tautos pastatė vos vieną kitą paminklą, nors buvo ir tremiamos ir kalinamos.

Bet lietuviams išėjo taip – pastatė ir paliko juos likimo valiai, vienišus, neglobojamus ir daugeliui vietinių nesuprantamus.

Jau 1999 m. LR Kultūros ministerijos lėšomis per Vilniaus politkalinių ir tremtinių Bendriją buvo pradėtas tų paminklų globos vėjus, samdant vietos gyventojus jiems prižiūrėti.

Šiandieną iškilo reikalas bandyti perduoti minimus paminklus RF vietos valdžiai globoti. Tai būtų galima padaryti pripažinus šiems paminklams istorijos paminklų statusą. Juridinis to statuso įteisinimas įmanomas tik sudarius paminklams inventorinius pasus. Žinoma, tuos pasus turėtų sudaryti RF, kurios žemėse jie yra, pusė. Tačiau to tikėtis sunku, juolab, kad Rusijos pusė neturi smulkesnių žinių apie statytojus, statymo intencijas ir t.t. Todėl nuspręsta nuvykus į vietą apžiūrėti paminklų stovį, surinkti smulkesnę techninę informaciją apie juos, patiems sudaryti pasus, pateikti juos Rusijos pusei ir prašyti įteisinti juos kaip vietos istorijos paminklus. Tuo būdu būtų galima tikėtis nors formalios jų apsaugos.

2002 m. buvo nutarta minimu tikslu apsilankyti Komių respublikoje, kurios teritorijoje pastatyti 5 paminklai. Įgytas patyrimas įgalins tęsti panašią iniciatyvą kituose RF regionuose.

EKSPEDICIJOS ATASKAITA

Ekspedicijon į Komiją 2002 m. liepos 20 – rugpjūčio 6 d.d. vyko Rimvydas Racėnas ir Liudmila Šerėnaitė kaip tų vietų žinovai. R.Racėnas – 1941 m. tremtinys į Komi, kelių leidinių apie Komijos tremtinius autorius, L.Šerėnaitė – 1941 m. tremtinio Komijoje duktė, ten gimusi ir užaugusi.

Ekspediciją finansavo LR Kultūros ministerija, vykdydama programą 11.04 “Politinių kalinių ir tremtinių kapaviečių ir paminklų Rusijos Federacijoje ir kitose NSV šalyse apskaita ir priežiūra”. Ekspedicijos sąmata pateikta ataskaitoje. Ekspedicijos išlaidos neviršijo numatytos lėšų sumos.

Ekspedicijos tikslai:

1. Aplankyti 5 paminklus: Vorkutoje, Abezėje, Intoje, Ežvoje prie Syktyvkar (respublikos sostinė) ir Ustlečime (Kortžeroso rajone), susipažinti su jų stoviu, organizuoti jų priežiūrą, susitikti su vietos valdžios atstovais ir akcentuoti paminklų globos klausimą.
2. Apsilankyti Syktyvkar bendrijoje “Memorial” ir respublikos Kultūros ministerijoje, kur iškelti būtinumą paminklus saugoti valstybei, suteikiant jiems “istorijos paminklų” statusą.
3. Surinkti duomenis paminklų inventoriaus pasams (apmatavimai, stovio aprašymas, foto ir videomedžiagos surinkimas, situaciniai planai vietovėje ir kt.) ir juos sudaryti. Išversti į rusų kalbą ir nusiųsti juos į Valstybinę įstaigą “Komių respublikos Istorijos ir kultūros paminklų apsaugos direkcija” 167000 Syktyvkaras, Lenino g. 27.
4. Aplankyti Abezės Memorialinėse kapinėse palaidoto filosofo Levo Karsavino kapą, padėti ant jo gėlių nuo Lietuvos visuomenės ir pagal galimybes surengti 120 m. nuo Jo gimimo ir 50 m. nuo mirties sukaktims paminėti vietos gyventojų minėjimą.
5. Lankantis Vorkutoje dalyvauti vietos Memorialo renginyje “Politinių represijų aukų paminėjimo diena”, kuris kasmet vyksta 1 rugpjūčio, minint 1953 m. VIII 1 d. streikuojančių 29 šachtos kalinių sušaudymą ties Jur Šor gyvenvieta ir padėti prie paminklo gėles.
6. Propaguoti Lietuvos ir Komijos žiniasklaidoje išvykos tikslus.

Ekspedicijos dalyviai mano pilnai įvykdę užsibrėžtą tikslą.

Reikia pažymėti, kad ir šiandieną, praėjus dešimtmečiui po paminklų pastatymo, vietos ir respublikinė valdžia ekspedicijos dalyviams buvo paslaugi ir geranoriška.

Įsitikinta, kad paminklų priežiūros koncepcija Komių respublikoje yra užuomazgoje. Sovietų Sąjungoje funkcionavo visuomeninė Visasąjunginė istorijos ir kultūros paminklų saugojimo (rus. Ochrany) bendrija. Šiuo metu jos pėdsakų Syktyvkarо mieste aptikti nepavyko. Teko kontaktuoti su respublikos Kultūros ministerijai pavaldžia istorijos ir kultūros paminklų apsaugos Direkcija ir jos viršininku A.S.Micheičenko.

Direkcijoje nieko nežino apie anksčiau buvusios visuomeninės paminklų apsaugos bendrijos veiklą, neturi jos archyvų, neturi ryšių su tos bendrijos buvusiais darbuotojais (išsivaikščiojo ir tiek). Šiandieninėje direkcijoje dirba 3 žmonės: viršininkas ir du restauratoriai, kurie dirba atstatomuose cerkvėse.. Jokių aprašų ar pasų minėtoje direkcijoje neaptikome. Kai pasiūlėme jiems sudaryti pasus mūsų tremtinių paminklams, p. A.Micheičenka pasakė: "Pinigų nėra, žmonių nėra ir pan.". Nėra nustatyta ir paminklų, kaip istorijos paveldo, įteisinimo procedūra. Pagal jį, istorijos paminklo statuso įtvirtinimą reikia atlikti, pateikus šį klausimą svarstyti vietinės valdžios deputatų sesijai arba dar geriau, pasiunčiant paminklo pasą į Maskvą (!), kaip atsitiko su Ust Lekčimo (žiūr. žemiau) paminklu, pasą kuriam sudarė tose apylinkėse tebegyvenantis tremtinys Anatolijus Smilingis.

Matydami, kad tremtinių paminklų priežiūros klausimas ir ekspedicijos žygis gali baigtis kalbomis, sutarėme, kad paminklų inventorinius pasus sudarysime mes, ekspedicijos dalyviai, ir nusiųsime į minėtą direkciją. Gal tai bus postūmiu paminklų priežiūros klausimą ne tik iškelti, bet ir praktiškai pradėti įgyvendinti.

Smulkesnės žinios apie paminklus pateikiamos jų pasuose. Jų aplinka iliustruojama fotonuotraukomis.

Ataskaitos pabaigoje pateiktos dvi nuotraukos, kuriuose pavaizduotas prieš metus pastatytas paminklas labai blogą vardą turėjusio Lokčimlago aukoms atminti. Lokčimlagas užėmė didžiulę teritoriją Vyčegdos aukštupyje, turėjo dešimtis didesnių ir mažesnių gerai įrengtų koncentracijos stovyklų. Šiuose lageriuose 1941 m. buvo apgyvendinti tremtiniai iš Lietuvos, Lenkijos, Pavolgio vokiečiai ir kiti.

Paminklo statymo iniciatorius – Kortkeroso kaime tebegyvenantis 1941 m. tremtinys, šiandieną Komijos respublikos nusipelnęs kultūros darbuotojas Anatolijus Smilingis su žmona Liudmila.

Kaip matome, pikta ranka apgadino paminklo lentą. Tai įsakmiai reikalauja būtinybės imtis žygių tremtinių paminklų apsaugai.

Vilniaus politinių kalinių ir tremtinių B E N D R I J A

2600 Vilnius, A.Jakšto g. 9-127, tel.223432.
Atsiskaitomoji sąskaita Nr.3700135, valiut. sąskaita Nr.5708122u
Komerčiame banke "Vilniaus bankas". Banko kodas 260101777

2002 V 30

LR Kultūros ministerijos programa "Politinių kalinių ir tremtinių kapų bei kapaviečių priežiūra"

Tremties paminklų Komių Respublikoje priežiūrai organizuoti 2002m. liepos – rugpjūčio mėn.
ekspedicijos p r o g r a m a

Remiantis aukščiau nurodyta Kultūros ministerijos programa, 2002 m. liepos-rugpjūčio mėn. numatoma 2 asmenų ekspedicija į Komių respubliką tremties paminklų priežiūrai organizuoti. Komių respublikoje buvusiose politkalinių ir tremtinių kapinėse praeito šimtmečio devinto dešimtmečio pradžioje pastatyti 5 atminimo paminklai. Paminklai buvo statomi stichiškai, jų juridinis statusas neaiškus, jie praktiškai neprižiūrimi, tokiu būdu nesaugomi nuo galimų apgadinimų ir, kas visiškai įmanoma, sunaikinimo.

Išvykos tikslas: Komių respublikos Kultūros ministerijoje, respublikinėje Memorialo organizacijoje ir vietinės valdžios organizacijoje įrodyti būtinumą suteikti istorijos paminklų statusą paminklams, liudijantiems Lietuvos gyventojų tremties ir kalinimo įvykius Vorkutoje, Abezėje, Intoje, Ežvoje, UstLexčime. Istorinio statuso suteikimas automatiškai įtrauktų minimų vietovių paminklus į Valstybės saugotinių objektų rejestrą, garantuotų nors minimalią jų apsaugą, įteisintų juos juridškai.

Komių respublikos inventorizacijos įstaigose būtina išsiaiškinti galimybes ir, jei bus įmanoma, užsakyti paminklų inventorizacinius situacinius planus, kad būtų įmanoma sudaryti paminklų pasus, nubrėžti taip vadinamas raudonąsias linijas. Gali būti, kad iškils žemės sklypo, skiriamo paminklui klausimas, kurį reikia išsiaiškinti. Sprendžiant minimus klausimus, apsilankyti respublikos sostinėje Syktyvkare ir minėtose gyvenvietėse. Vorkutoje stengtis būti rugpjūčio 1 d., nes tą dieną vietos Memorialas tradiciškai rengia politinių represijų aukų minėjimo dieną. Prie lietuviško paminklo padėti vainiką. Aplankant paminklus, susipažinti su jų stoviu, su asmenimis, kurie juos prižiūri, o jei paminklas neprižiūrimas, surasti prižiūrėtoją, sudaryti su juo paminklo priežiūros sutartį ir t.t.

Laukiami išvykos rezultatai: Jei pavyktų įteisinti minimus paminklus kaip Komijos respublikos istorinį paveldą, būtų formaliai išspręstas jų apsaugos klausimas, pakiltų jų prestižas vietos gyventojų akyse. Techninės paminklų dokumentacijos sutvarkymas leistų Lietuvos pusei

dalykiškai derėtis su Rusijos organizacijomis dėl tolimesnių paminklų apsaugos ir priežiūros žingsnių. Gautas išvykoje patyrimas leistų jį panaudoti kituose Rusijos Federacijos regionuose, kur statomi panašūs paminklai.

/ Vilniaus PKT Bendrijos Tarybos pirmininkas
G.Daubaras

S U T A R T I S

Nr.

Vilnius

2002 m. birželio mėn. d.

33

Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (toliau - Ministerija), atstovaujama kultūros viceministrės Inos Marčiulionytės ir Vilniaus politinių kalinių ir tremtinių bendrija - (toliau - Bendrija), atstovaujama pirmininko Gedimino Daubaro, sudarė šią sutartį:

1. Sutarties objektas

1.1. Šios sutarties objektas yra Vilniaus politinių kalinių ir tremtinių bendrijos vykdoma programa, skirta Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių kapų ir kapaviečių paieškai, tvarkymui ir priežiūrai Komių Respublikoje (Rusijos Federacija). (Programos finansavimui pritarta darbo grupės dėl politinių kalinių ir tremtinių kapaviečių priežiūros 2002-06-11 posėdyje protokolo Nr.4.)

2. Šalių įsipareigojimai

2.1. Ministerija įsipareigoja:

2.1.1. iš dalies finansuoti šios sutarties pirmame punkte nurodytą programą ir skirti, atsižvelgiant į pateiktą samatą (kurį yra neatskiriama sutarties dalis), šiam tikslui 12000 (dvylika tūkstančių) litų.

2.1.2. lėšas pervesti į biudžetinę sąskaitą Nr.1120157, esančią AB „Vilniaus bankas“, banko kodas 260101777.

2.2. Bendrija įsipareigoja:

2.2.1. organizuoti 2 žmonių ekspediciją į Komių Respubliką Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių kapų ir kapaviečių paieškai, tvarkymui ir priežiūrai pagal šią samatą:

2.2.1.1. Kelionė traukiniu Vilnius – Maskva (155 Lt. x 2 žm.)	310 Lt.
2.2.1.2. Kelionė traukiniu Maskva – Syktyvkaras (110 Lt. x 2 žm.)	220 Lt.
2.2.1.3. Kelionė traukiniu Syktyvkaras – Ust-Lekčas – Syktyvkaras (15 Lt. x 2 žm.) x 2 k.	60 Lt.
2.2.1.4. Kelionė traukiniu Syktyvkaras Vorkuta (100 Lt. x 2 žm.)	200 Lt.
2.2.1.5. Kelionė Vorkuta – Maskva – Vilnius (350 Lt. x 2 žm.)	700 Lt.
2.2.1.6. Dienpinigiai (90 Lt. x 20 d. x 2 žm.)	3600 Lt.
2.2.1.7. Nakvynės išlaidos (100 Lt. x 14 x 2 žm.)	2800 Lt.
2.2.1.8. Foto medžiagos	200 Lt.
2.2.1.9. Ataskaitos parengimas ir apipavidalinimas 4 egz.	600 Lt.
2.2.1.10. Transporto samdymas vietoje (Vorkuta-Abezė; Abezė-Inta; Inta-Uchta)	400 Lt.
2.2.1.11. Dokumentų užsakymas paminklų pasams inventorizacijos biuruose	400 Lt.
2.2.1.12. Vainiko ir juostos užsakymas	50 Lt.
2.2.1.13. Autorinės sutartys su ekspedicijos dalyviais	1760 Lt.
2.2.1.14. Nenumatytos išlaidos	700 Lt.

Iš viso: 12000 Lt.

2.2.2. skirtas valstybės biudžeto lėšas naudoti tik pagal paskirtį:

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA
MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

J. Basanavičiaus g. 5 LT 2600 Vilnius Lithuania Tel. +370 2 61 94 86 Fax. +370 2 62 31 20 E-mail culture@muza.lt

Министру Культуры Республики Коми

2002-07-17 Nr. 060-06-1689

Министерство культуры Литовской Республики командует своих представителей Л. Шеренас и Р. Раценаса в Республику Коми с целью ознакомления с состоянием памятников, установленных в местах бывших заключений и ссылок граждан Литвы в 1940-1958 г.г. (Воркута, Абезь, Инта, Эжва, Усть-Локчим). Одновременно уполномачиваем наших представителей ходатайствовать перед Вами и соответствующими организациями Республики Коми о придании упомянутым памятникам статуса «памятник истории» с включением их в соответствующие охранные реестры.

Убедительно просим Вас положительно рассмотреть поднимаемый вопрос и оказать содействие нашим представителям.

Секретарь министерства

Роландас Кветкаускас

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA
MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

J. Basanavičiaus g. 5 LT 2600 Vilnius Lithuania Tel. +370 2 61 94 86 Fax. +370 2 62 31 20 E-mail culture@muza.lt

Председателю общества МЕМОРИАЛ
города Сыктывкар
г. М.Б. Рогачеву

2002-07-17 Nr. 060-06-1691

В этом году исполняется 120 лет со дня рождения известного историка, религиозного философа европейского масштаба Льва Карсавина. О значении его личности свидетельствует интерес к его письменному наследию. Его произведения издаются в России, Литве, Франции. За последнее время все основные произведения вновь переизданы. Его перу принадлежат такие работы, как «Восток, Запад и русская идея», «Историческая философия», «О началах», «История европейской истории» и др.

Лев Платонович Карсавин родился 1 декабря 1882 года в Петербурге. Его отец - один из основоположников русского балета, мать - писательница. В 1906 г. он окончил философский факультет Петербургского университета, с которым в дальнейшем, вплоть до эмиграции, была связана научная, творческая и преподавательская деятельность Карсавина. В 1922 году ученый был вынужден эмигрировать из СССР и проживать в Берлине, затем в Париже. С 1928 года он обосновался в Литве, где в 1928-1940 гг. занимал профессорскую должность в Каунасском университете, а в 1940-1946 гг. в Вильнюсском университете. В 1944-1946 гг. Лев Платонович был директором Вильнюсского художественного музея, профессором Вильнюсского художественного института. Своими трудами Л.П.Карсавин внес значительный вклад в сферу научной деятельности в Литве и в дело воспитания студенчества.

В 1949 году Карсавин был арестован и осужден на 10 лет лагерного заключения. Ему вменялось в вину идеалистическое воспитание молодежи. Он попал в Коми в Воркуту. Суровый лагерный режим подорвал здоровье ученого и 12 июля 1952 года он скончался в Абези и похоронен там же на кладбище для заключенных.

Память о Льве Карсавине свято чтится в нашей стране. В сентябре с.г. намечается организовать научную конференцию, посвященную 120-летию Льва Карсавина.

В конце июля с.г. министерством культуры Литовской Республики командированы в Коми Республику Л.Шеренас и Р.Раценас для решения вопроса организации охраны памятников бывшим политзаключенным и ссыльным из Литвы. Одновременно им поручено посетить могилу Л.Карсавина в Абези, возложить на нее цветы.

Хотелось бы, чтобы это посещение не было одиночным или единственным. Надеемся, что общество МЕМОРИАЛ и общественность Республики Коми присоединятся к нашей инициативе, а также, что Вы окажете содействие в организации мероприятия, посвященного памяти Льва Платоновича Карсавина.

Секретарь министерства

Роландас Кветкаускас

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA
MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

J. Basanavičiaus g. 5 LT 2600 Vilnius Lithuania Tel. +370 2 61 94 86 Fax. +370 2 62 31 20 E-mail culture@muza.lt

Руководителям государственных и
общественных организаций
Республики Коми

2002-07-17 Nr. 260-26-1690

Министерство культуры Литовской Республики командирует в Коми Республику
Л. Шеренас и Р. Раценаса для решения вопроса организации охраны памятников бывшим
политзаключенным и ссыльным из Литвы.

Убедительно просим Вас оказать нашим представителям содействие с Вашей
стороны.

За оказанную помощь выражаем благодарность.

Секретарь министерства

Роландас Кветкаускас

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA
MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

J. Basanavičiaus g. 5 LT 2600 Vilnius Lithuania Tel. +370 2 61 94 86 Fax. +370 2 62 31 20 E-mail culture@muza.lt

Редакции газеты "Республика"
МЕМОРИАЛУ в г. Сыктывкаре
Краеведческому музею г. Инты
Республиканскому краеведческому музею в
г. Сыктывкаре

2002-07-17 Nr. 060-06-1688

Дорогие друзья, коллеги !

1 декабря 2002 года исполняется 120 лет со дня рождения выдающегося ученого, религиозного философа Льва Платоновича Карсавина. Его Родиной – матерью была Россия, где он родился, сформировался как незаурядная личность. О значении его личности свидетельствует интерес к его письменному наследию. Его произведения издаются в России, Литве, Франции и других стран. За последнее время все основные произведения вновь переизданы. Его перу принадлежат такие фундаментальные работы, как «Восток, Запад и русская идея», «Историческая философия», «О началах», «История европейской истории» и др.

Лев Платонович Карсавин родился 1 декабря 1882 года в Петербурге. Его отец – один из основоположников русского балета, мать – писательница. В 1906 г. он окончил философский факультет Петербургского университета, с которым в дальнейшем, вплоть до эмиграции была связана научная, творческая и преподавательская деятельность Карсавина. В 1922 году ученый был вынужден эмигрировать из СССР и проживать в Берлине, затем в Париже. Однако волею судьбы много лет Л.П.Карсавин прожил в Литве. В 1928-1940 гг. он занимал профессорскую должность в Каунасском университете, а в 1940-1946 гг. в Вильнюсском университете. В 1944-1946 гг. Лев Платонович был директором Вильнюсского художественного музея, профессором Вильнюсского художественного института. Здесь он преподавал, создавал свои талантливые труды вплоть до своего ареста в 1949 году. И также волею судьбы в годы Сталинских репрессий он оказался в Коми, испив до конца чашу мученика, погиб в 1952 году и похоронен на Абезьском лагерном кладбище под Интой.

которых международная конференция «Л.Карсавин: русский и литовский философ», которую намечается провести в сентябре.

В конце июля – начале августа в Республике Коми побывает делегация от Литвы, которой будет поручено возложить цветы к памятнику на могиле Л.П.Карсавина в Абези. Будет закономерным, если этот юбилей не останется незамеченным на земле Коми, где покойся прах Большого Ученого и Гуманиста. В свою очередь, готовы поделиться с вами информацией о жизни и научной деятельности Л.П.Карсавина в Литве, а также о проводимых юбилейных мероприятиях.

С уважением,

Секретарь министерства

Роландас Кветкаускас

ЛИТОВЦЫ ЕДУТ К РОДНЫМ МОГИЛАМ

На следующей неделе нашу республику посетит делегация из Литвы. Гости побывают в местах, где нашли последний приют ссыльные литовцы. Один из маршрутов поездки – поселок Абезь. Здесь, на лагерном кладбище, покоится прах выдающегося русского философа Льва Карсавина.

В этом году исполняется 120 лет со дня его рождения.

2 стр.

Память без границ

ЛИТОВЦЫ ЕДУТ К РОДНЫМ МОГИЛАМ

На предстоящей неделе в Республику Коми приезжает общественная делегация из Литвы. Эту поездку организовал Центр геноцида, который объединяет бывших политических репрессированных. Цель поездки – посещение захоронений на территории нашей республики, где нашли последний приют граждане Литвы.

ДЕЛЕГАЦИЯ планирует побывать в четырех городах, где установлены памятные знаки в память погибших сограждан. Литовцы добиваются того, чтобы этим местам придать статус памятников истории. Они озабочены тем, что большинство литовцев выехали с территории Коми республики на свою историческую родину, в другие места, поэтому за памятными знаками и захоронениями граждан Прибалтики нет должного ухода и внимания.

Еще одна цель поездки – побывать и возложить цветы на мес-

те захоронения выдающегося ученого Льва Платоновича Карсавина. Философ последние годы своей жизни провел в заключении и похоронен на лагерном кладбище поселка Абезь, где несколько лет назад установлен памятный знак. В декабре нынешнего года профессору истории Каунасского и Вильнюсского университетов, известному религиозному философу, исполняется 120 лет со дня рождения.

Анна НИКОЛАЕВА.

На снимке: памятник прибалтам в Инте.

Laikas baigia ištrinti tremtinių vardus

Stalino GULAG'o aukos tyli. Kalbėti ir atminti jas - dabar gyvenančių žmonių dalia

Liudmila Šerenas

Ekspedicijos narė, žurnalistė

Viskas buvo kaip vakar. Kupini meilės, ilgesio, užuojautos mes važiavome į be galo plačią Rusiją - į Intą, Krasnojarsko Respubliką, Altajų, Jakutiją ir į kitus "karštus" Stalino GULAG'o taškus, kur buvo ištrinti mūsų tėvai, seneliai ir senešės - ieškojome širdžiai brangių, bet visai užmirštų kapinių, padėdavom gėlių uždegdavome žvakutes.

Nuostabūs buvo laikai - paskutiniųjų XX a. dešimtmečių sandūra. Sveikinant laisvės kvapas lyg atidarė šliuzus žmonių sielose. Pagaliau buvo galima atviri užjausti ir dejuoti visu balsu.

Išvadytose gyvenvietėse ant kalinių kapų buvo pastatyti kuklūs paminklai - katalikų kryžiai... Kas šiandien atsitiko su tais paminklais? Atrodo, tai mažai kam įdomu. Dabar jau nebe tie laikai. Mes skubome gyventi, mums nerūpi ekskursijos į praeitį.

O paminklai tuo metu nyksta. Juos niokoja vietiniai vandalai, jie nyksta dėl lietaus ir šalčio. Mūsų paminklai Rusijoje nėra apsaugoti, kadangi jie neturi jokio statuso. Jei tu ne Rimvydo Raceno pastangos, kuris surinko visą kartoteką lietuvių paminklų, pastatytų represijos aukoms Rusijoje, ir kasmet "išmuša" nedidelę sumą pinigų atnaujinti paminklams, jeigu ne jis, tai daugelio paminklų galejo tiesiog nebelikti.

Ekspedicija į Komijos Respubliką, kuri buvo organizuota Lietuvos kultūros ministerijos iniciatyva, vyko liepą-rugpjūtį. Ši ekspedicija buvo pirmas žingsnis siekiant išgelbėti paminklus. Ekspedicijai vadovavo R. Racenas. Komijoje yra šeši paminklai - Vorkutoje, Intoje, Abežėje, Sytyvokare ir Ust-Lokchime.

Komijoje mes susitikome su respublikinio judėjimo "Memorial" lyderiais, šios respublikos Kultūros ministerijos pavaduotoju N. Voločovu, Sytyvokaro, Intos, Vorkutos municipalinių organų viršininkais, taip pat teko bendrauti su muziejaus darbuotojais. Reikėjo įsitikinti, kad mūsų paminklus dar ne visai užmiršo, kad žmonės pasiryžę apsaugoti juos, po tam tikrų juridinių procedūrų, surinkus visą informaciją apie kiekvieną šių paminklų, suteiki jiems istorijos paminklų statusą.

Sėkmė, be abejo, priklausys nuo mūsų pačių, nuo mūsų susidomėjimo ir atsakomybės jausmo. Man kelionė į Komijos Respubliką tapo tikru įvykiu. Tai mano mažytė tėvyinė. Pirmą kartą aš pažvelgiau į ją per laikmečio prizmę. Inta paliko ryškų išspūdį. Čia buvo pastatyti du lietuvių paminklai. Vienas - Rytų kapinėse, kur palaidoti šimtai represijos aukų, kitas - netoli šachtos Rudnik. Abu paminklai buvo iškilmingai atidengti, atidengimo ceremonijoje dalyvavo monsijoras K. Vasiliauskas, kuris kadaise taipogi buvo ištrintas į Intą. Šiuo metu paminklas atsidūrė visai beviltiškoje padėtyje. Dėl intensyvių požeminių darbų ir atsiradusių ertmių nusėdo žemė ir į paviršių iškilo vanduo. Šiandien ažuvinis

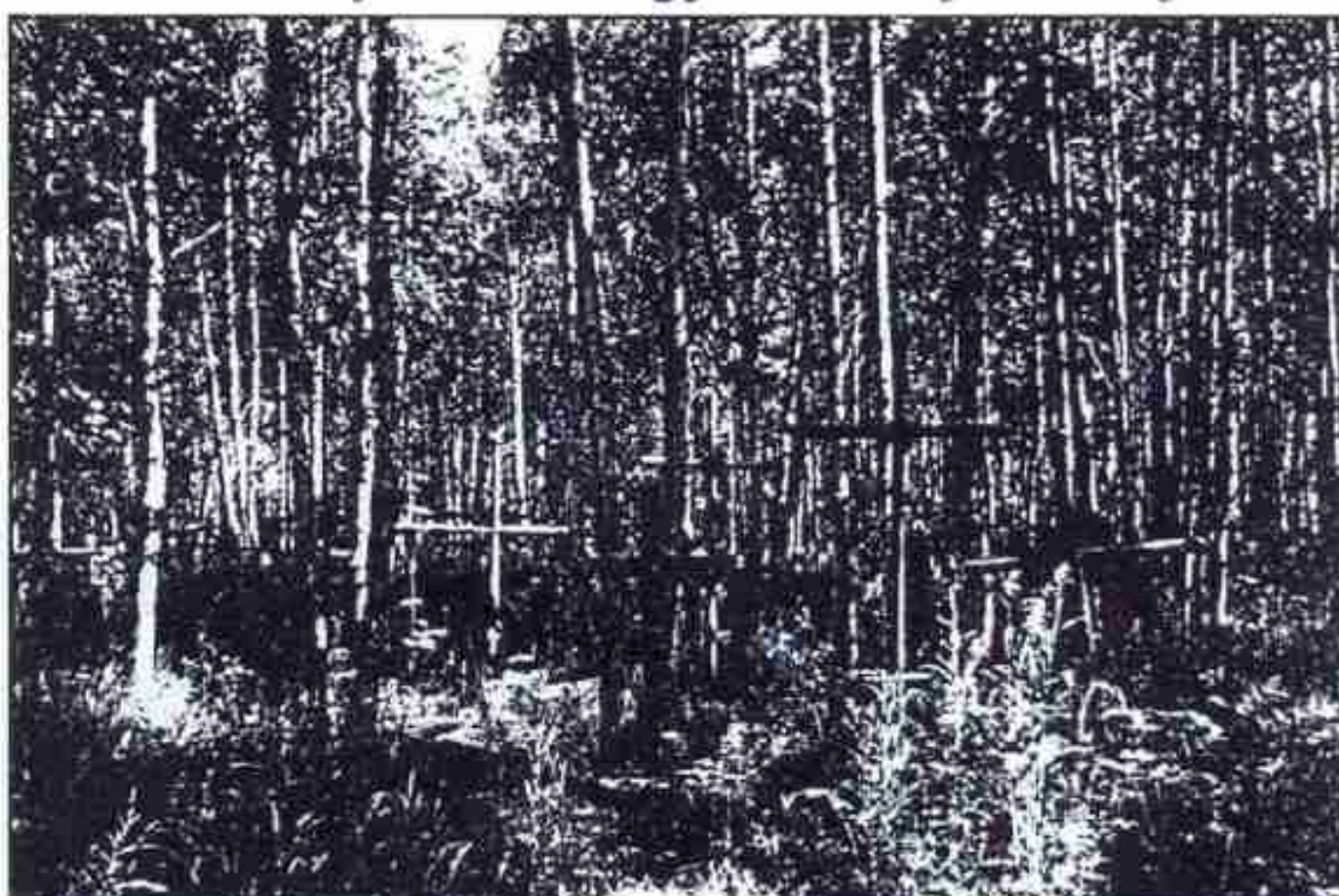
Liudmila Šerenas

metalo kryžius jau beveik nuskindintas. Paminklas Rytų kapinėse sąlyginai nenukentėjo, nors patyrė vandens išpuolius.

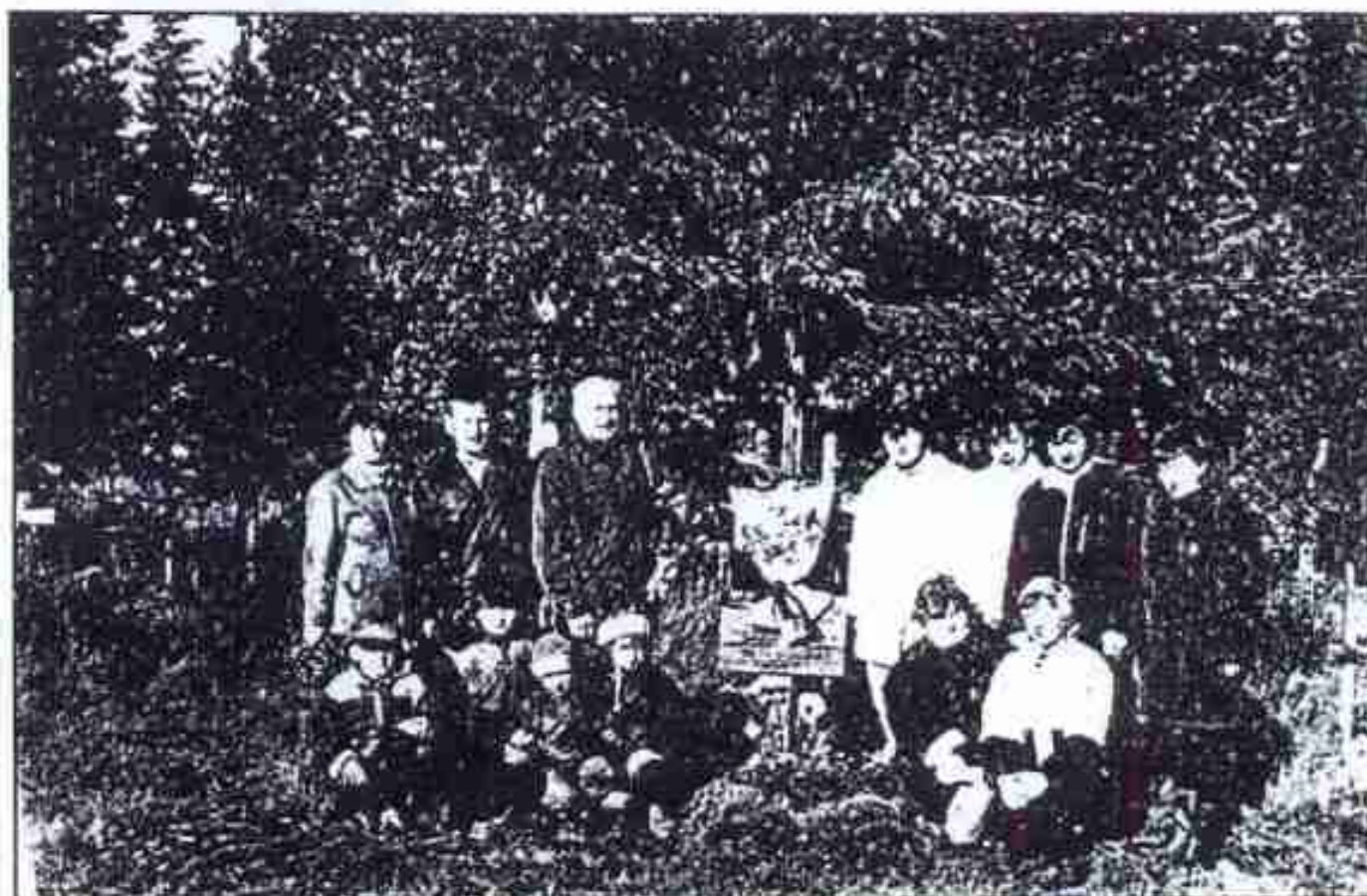
Mūsų gidė Intos kraštuose buvo muziejaus direktoriaus pavaduotoja Valentina Adujeva. Ji parodė muziejų, daugelis jo eksponatų, be abejo, susiję su represijomis. Inta buvo pastatyta ant kalinių kaulų penktajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje ir vienu metu buvo laikyta gražiausiu Komijos miestu. Šiandien tai mirštantis miestas, nes anglis, kuri čia išgaunama, labai brangi ir dėl to lieka nepanaudota. Iš penkių šachtų veikia tik dvi. Mieste nevyksta jokių statybų. Intos centre mes neradome nė vieno naujai pastatyto namo, nė vieno gražiai papuošto reklamino stendo, kaip yra kituose miestuose.

Centrinio miesto Kirovo dalis nuo pastatymo laikų faktiškai nepasikeitė. Tie patys dviejų aukštų mediniai namai, ta pati simbolika - penkiakampės žvaigždės, kūjai ir pjautuvai... Tas pats akmeninis Kirovas juodomis galifėmis, ištiesęs ranką į šviesią komunistinę ateitį. Patyriau kažkokį mistinį jausmą, lyg laiko mašina nunešė mane prieš 50 metų.

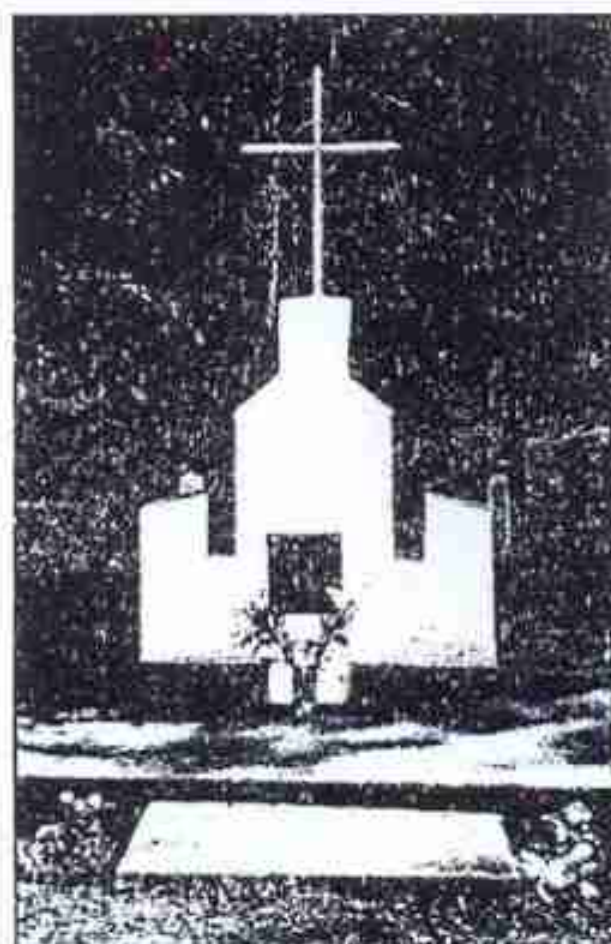
Toks jau miesto likimas - daug kas čia primena praeitį. Prieš dešimt metų čia buvo restauruotas vandens bokštas - Intos pasididžiavimas, kurį kažkada statė kaliniai. Tada buvo rastas bokšto statybininkų laiškas. Jį parašė unikalaus pastato architektas, švedas Tamvelius.

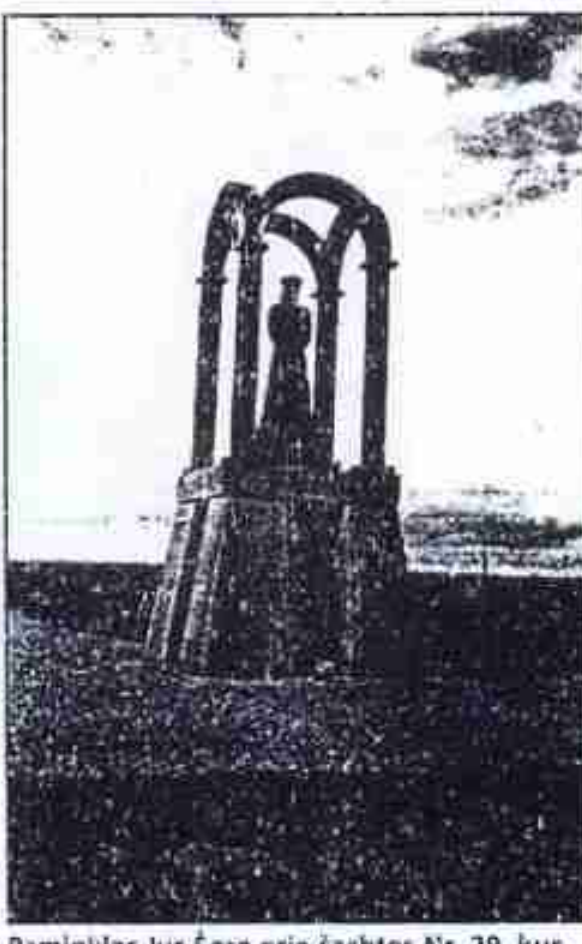
Rytų kapinės Intoje, kur palaidoti lietuvių tremtiniai

B. d. Ekspedicijos dalyviai padėjo gėlių ant Levo Karsavino kapo

Paminklas tremtiniams

Paminklas Jur-Sore prie šachtos Nr. 29, kur buvo sušaudyti kaliniai

Paminklas nesugrįžusiems Rytų kapinėse Intoje

Laikas baigia ištrinti tremtinių vardus

Stalino GULAG'o aukos tyli. Kalbėti ir atminti jas - dabar gyvenančių žmonių dalia

Liudmila Šerėnas

Ekspedicijos narė, žurnalistė
Pabaiga. Pradžią Nr. 219

Kaligrafinis raštas išliko, jo nesugadino laikas. Laiškas yra informacija apie žmones, kurie statė bokštą Lietuvos iminimui tris kartus. Bokštą statė ukrainiečiai, latviai, estai, rusai, vokiečiai... Paskutinė laiško eilutė ypatinga: "Atleiskite mums". Manau, tas laiškas yra vertingiausias muziejaus eksponatas.

Kelionė į gyvenvietę Kažim-Rudnik, kuri yra 50 km nuo Intos, nebuvo planuota. Bet nevažiuoti ten mes negalėjome. Prieš metus krašto muziejaus darbuotojai netoli nuo tos gyvenvietės atrado senas kapines, kurias vietiniai gyventojai vadina Lietuvių kapinėmis. Ten mes ir išvykome kartu su ta pačia Valentina Adigeja. Kuo labiau artėjome prie tikslo, tuo labiau stiprėjo lietus, kuris rytą vos krapnojo. Praėjome gyvenvietės "piliečių" kapines, ejome toliau į gilų mišką. Ir štai pirmas pargriautas kryžius, toliau dar vienas... Užrašų nelikę. Tarp baigusių supūti tvorelių ir kryžių pastebėjome porą cementinių paminklų su užrašais lietuvių kalba. Tolimesnis kapinių vaizdas nuliūdina: nėra nei kryžių, nei kuoliukų. Nėra nieko, tik ovalo formos užaugusios duobutės. Suskaičiavome šešias eiles, kiekvienoje eilėje 15-20 kapų. Sužinoti, kas ten palaidotas, nelemta niekam ir niekada.

Braunamies toliau, turėdami vilties nors ką atrasti. Bet miškas tankėja, lietus vis stiprėja. Ir staigiai mes įžiūrime vos pastebimas dvi samanomis apaugusias cementines plyteles. Ir vėl nėra nei eilutės... Kažkas neleidžia išeiti. Valentina apsiimauna pirštines ir atsargiai nubraukia samanas nuo plytelių... Stebuklas! Lemelė, nudažyta šviesiai žalia emale, juogo į žemę. Išlikęs užrašas: "Stanislovas Baltramejūnas 1915-1953 m." Pasilenkiame, nubraukiame samanas ir žemes nuo gėmi išlikusios cementinės plytelės. Lietus įsyrina daug į nugaras. Ką

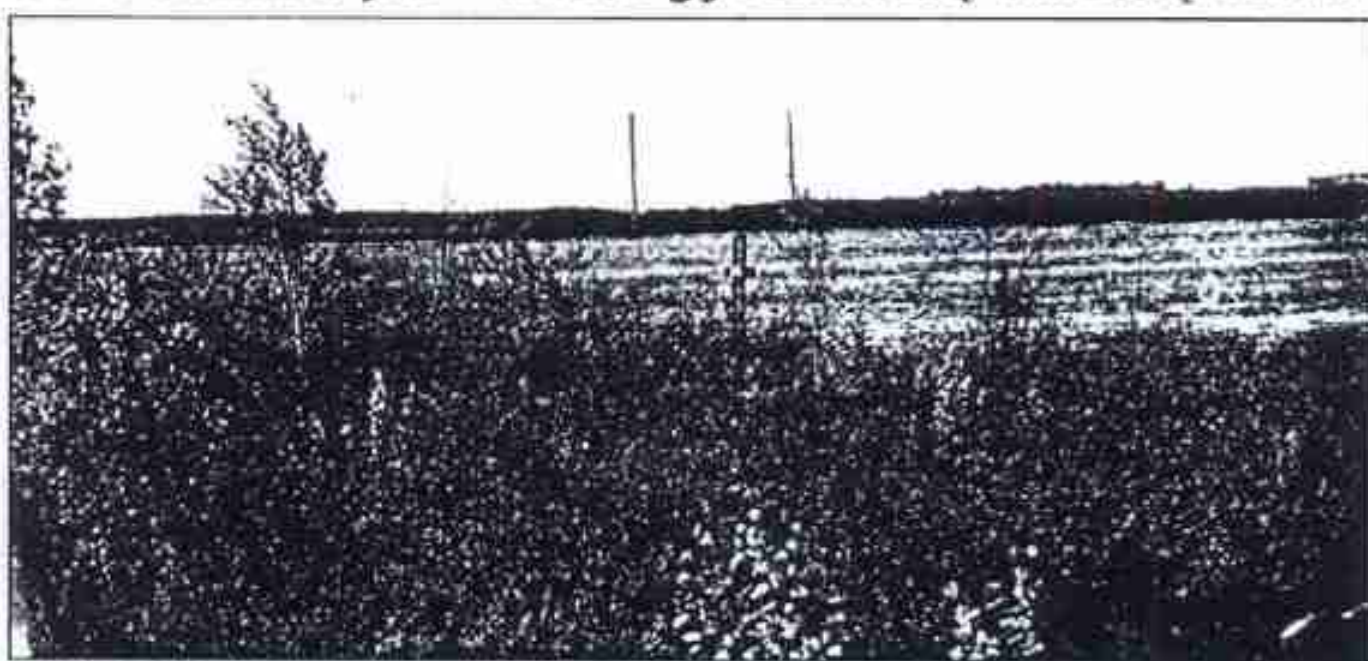
Liudmila Šerėnas

nori mums pasakyti gamta? Ar liūdi ji kartu su mumis, ar varo iš čia, neleidžia drumsti mirusiųjų ramybės? Nuimam samanų kilimą nuo antrojo kapo, deja, nieko nerandame.

"Rudenį čia ruošiamės pastatyti atminimo akmenį, - sako Valentina. - Patys matote, praeis dar dešimt metų ir kapinių nebeliks..."

Siauru miško takeliu priejome Kažim-Rudniką. Toje mažoje mirusioje gyvenvietėje vasarą gyveno seneliai ir senelės. Dabar jie gavo butus Intoje, o čia liko asocialūs gyventojai, kuriems nėra kur bėgti. Pakelėse tarp supuvusio šlamšto, surūdijusių virtuvės rakandų, knygų mėtosi kalnų kristolo gabalai - įrodymas, kad šioje žemėje glūdi pasakiški turtai. Visai šalia - poliarinis Uralas. Būtent čia, palei Kažim upę, prieš daugelį metų veikė visoje Sovietų Sąjungoje garsi aukso išgaunanti artele "Pechora", kuriai vadovavo Vladimiras Tumanas. Gyvenvietėje dar yra išlikusių barakų, kalinių pastatytų prieš 60 metų. Čia jie gyvendavo ir mirdavo. Kažim stovyklų punktas egzistavo nuo 1942 iki 1956 m. Jį uždarius gyvenvietėje gyveno "spec. perkeltieji", kurie neturėjo teisės išvažiuoti.

Dar vieną neišdildomą įspūdį paliko Abezės gyvenvietė, 100 km į šiaurę nuo Intos. Mes atvažiavome čia traukiniu paskutinę liepos dieną aplankyti stovyklų kapinių ir padėti gelių nuo visos Lietuvos žmonių ant mokslininko ir filoso-

Prie Intos upės.

Stanislovo Baltramejūno kapas apleistose stovyklų kapinėse netoli Kažim-Rudnik gyvenvietės

fo Levo Karsavino kapo.

Abezės stovykloje mus pasitiko vietinis krašto tyrinėtojas, nemirtingas šių kapinių angelas sargas Viktoras Lozkinas. Į kapines išvyko jau visa delegacija - gyvenvietės tarybos vadovai, vietinio sovchozo vadovai, "Memorialo" aktyvistai iš Intos ir Pečioros, vaikai iš Abezės. Šias kapines anksčiau matydavau tik iškilningo paminklo atidengimo nuo-

traukose. Fotografavo Jonas Juodišius, jo tėvas generolas žuvo Abezės stovykloje. Ir štai priešais paminklas, kryžiai ant Karsavino, Juodišiaus kapų. Ir dar daugybė kryžių, atvežtų iš Ukrainos, Lenkijos, Vokietijos, Rusijos. Gėlių puokštės ir lietuviškas Trispalves pririšame prie kryžių, kad būtų patikimiau. Čia pučia stiprus vėjas. Ir tą dieną pučiant stipriam šiaurės vėjui kaupesi

lietus, pavakario saulė keistai, bet kartu ir fantastiškai apšviesto kryžius ir visą nykų poliarinį peizažą. Sunku patikėti, kad šiame mažame žemės lopinėlyje rado prieglaudą šimtai kalinių iš visų pasaulio kampelių. Tai patvirtina archyviniai dokumentai bei liudininkų prisiminimai.

Viktoras Lozkinas ir Nikolajus Baranovas, "Memorialo" aktyvistas, atvažiavęs su mumis iš Intos, papasakojo, kad pagal respublikinę programą čia bus atidengtas memorialinis kompleksas. N. Baranovas atsivežė memorialinio komplekso architektūrinį projektą. Jis nuostabus, bet pagrindinė problema šiandien - pinigai. Jau priejo ketveri metai, kai kapinėms buvo suteiktas memorialinių kapinių statusas.

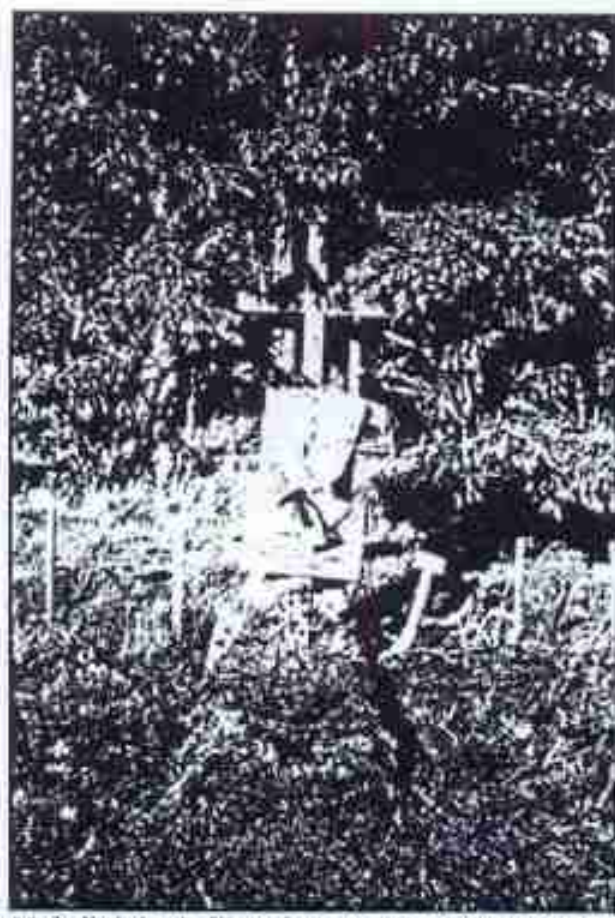
Grįžtant į Intą Baranovas, žiūrėdamas pro traukinio langą, rodė ir pasakojo:

"Matote upę? Čia prieš dvejus metus rado masines kalinių kapines. Kapinės didelės, broliškos. O ten už kalnelio dar vienos nežinomos kapinės. Taip pat atrado neseniai, kai buvom ekspedicijoje... Ir štai, matote takelį? Ir ten - kapinės..."

Šiuos liūdus vaizdus už skubančio traukinio lango prisimenu dažnai. Dabar žinau, kad tai ne paprastas peizažas. Tai tūkstančiai nutrauktų gyvenimų. Tai baisi, nežmoniška epocha, į kurią neduok Dieve mums sugrįžti.

Paminklas latvių tremtiniams

Mokslininko ir filosofo Levo Karsavino kapas Abezės memorialinėse kapinėse

Abezės kapinių prižiūrėtojas Viktoras Lozkinas prie paminklo "Liepsnojančis kryžius"

PAMINKLO

žuvusiems Vorkutos lageriuose kaliniams iš Lietuvos

INVENTORINIS PASAS

1.Paminklo adresas: Vorkutos miestas, žiedinis kelias prie Juršov gyvenvietės (priešais buvusią anglies kasyklą N 29).

2.Kada ir kam pastatytas paminklas, užrašas ant jo: Autorių sumanymu paminklas pastatytas žuvusiems Vorkutos lageriuose Lietuvos piliečiams. Vorkutos gyventojai traktuoja jį kaip simbolinį paminklą visų valstybių Vorkutoje žuvusiems kaliniams, čia kasmet, 1 rugpjūčio rengia minėjimus, pažymėdami politinių represijų aukų atminimo dieną. Paminklo pastatymas tapo precedentu kitiems: po dešimtmečio greta jo pastatytas paminklas žuvusiems vokiečių kaliniams (karo belaisviams) bei du vienodi paminklai: prie žiedinio kelio ties anglies kasykla N 40 ir ties buvusią anglies kasyklą N 8, gyvenvietėje Rudnik, žuvusiems lenkų kaliniams atminti.

Lietuviško paminklo frontone iškalta lietuviškai ir lotyniškai: TĖVYNĖ LIETUVA VERKIA – PATRIA LITHUANIA FLET, o paminklo reverse TĖVYNĖ LIETUVA DIDŽIUOJASI – PATRIA LITHUANIA SUPERBIT. Kadangi vietos gyventojai šių užrašų nesupranta, planuojama 2003 m. prie paminklo pritvirtinti lentą su rusišku tekstu, smulkiau paaiškinančiu paminklo pastatymo intenciją, nurodant autorius ir jų šalį. T.p. planuojama pritvirtinti lentą su sušaudytų lietuvių pavardėmis.

Paminklas baigtas montuoti ir atidengtas 1992 m. rugpjūčio mėn. 8 d.

3.Paminklo statymo iniciatoriai: Paminklo statymo iniciatyva priklauso Vorkutos m. organizacijai "Memorial", paskelbusiai konkursą, kurį laimėjo skulptorius Vladas Vildžiūnas, architektas Rimantas Dičius. Skulptūra "Jėzus Nazaretis" atlieta ir paminklas pilnai pagamintas Lietuvoje. Projektavimą ir gamybą organizavo R.Dičius, darbai atlikti UAB "Vilniaus Jeruzalės meno sodas", padedant Vilniaus Dailės kombinatui (bronzos liejimas, granito tašymas ir Kauno gamyklai "Centrolitas" (koplyčios, arkų ir pjedestalo ketaus liejiniai).

Šiuos darbus konsultavo ir lėšomis prisidėjo Lietuvos PKT Sąjungos Panevėžio skyrius.

4.Lėšų šaltinis paminklui statyti: Paminklo gamybą, transportavimą ir pastatymą finansavo Vorkutos m. organizacija "Memorial". Ši organizacija taip pat išmokėjo konkurso nugalėtojams honorarą.

5.Paminklo projekto autoriai: Paminklo projekto autoriai skulptorius Vladas Vildžiūnas ir architektas Rimantas Dičius.

6.Paminklo aprašymas.

Pagrindinė paminklo idėja – lietuviškos koplyčios siluetas, skurdžios ir atšiaurios šiaurės tundros fone. Jis matomas iš tolo, artėjant vieninteliu keliu iš Vorkutos prie Jur Šor gyvenvietės, prieš šachtą N 29, greta lagerio kapinių, kuriose palaidoti ir sušaudytieji 1953-08-01 d. streikavę minėtos anglies kasyklos kaliniai. Paminklas vaizduoja koplyčią, pastatytą ant 4 rusvo granito (bučordos) pilonų, kurios viduje stovi Jėzaus Nazariečio (surakintomis rankomis) statula. Pilonų viršų jungia 4 dalių granitinė plokštė, kurioje iškalti užrašai. Ant šių plokščių sumontuotos špižinės plokštės, į kurias remiasi 4 špižinės kolonos, viršuje sujungtos pusapvalėmis arkomis.

Varinė Jėzaus skulptūra stovi ant dviejų mažesnių špižinių plokščių, sudarančių jos pjedestalą; ji atlikta tradicine lietuvių liaudies skulptūrų maniera.

Paminklas pastatytas ant amžino įšalo grunto, pilonai remiasi į 16 gelžbetoninių 6 m ilgio polių. Apie pilonus betono trinkelėmis išgrįsta 8x9,5 m aikštelė. Už paminklo gilyn į tundrą driekiasi 20 m pločio ir 50 m ilgio pylimas iš akmenų skaldos, kuris taip pat remiasi į gelžbetoninius polius. Buvo manoma tame pylime sumontuoti papildomus architektūrinius akcentus, bet noras liko neįgyvendintas. Dabar čia stovi mediniai stalai, susidėti lankytojų mantai.

Bendras paminklo aukštis 7,2 m, pilonų – 3 m, koplyčios – 4,2 m, skulptūros – 2,7 m.

Paminklas žiūrovams sukelia didelį emocinį įspūdį.

7.Istoriniai duomenys

Vorkutos ir jos apylinkių gausios koncentracijos stovyklos, paprastai vadinamos lageriais, yra GULAG'o simbolis, tarsi jo sostinė. Ne be reikalo Vorkutos Memorialo bendrija suprojektavo atminimo kompleksą, pavadintą "Rusijos erškėčių vainikas". Per Vorkutos lagerius perėjo milijonai žmonių, kurių apie 10 % žuvo ir palaidoti nesuskaičiuojamuose, visų užmirštuose kapinynuose. Vorkutos lageriuose kalėjo ir žuvo greta kitų tautybių žmonių tūkstančiai Lietuvos piliečių.

1953 m. mirus kruvinam diktatoriui Stalinui, didžiulėje Sovietų imperijoje kilo demokratinių poslinkių geidžiančios nuotaikos. Šios nuotaikos kilo ir koncentracijos stovyklose, ypač taip vadinamose režiminėse, kur kalinimo sąlygos buvo pabrėžtinai sunkios ir turėjo tendenciją kasmet sunkėti. Kova už elementarias kalinio teises, už režimo sušvelninimą išsiliejo į kalinių streikų bangą, beveik vienu metu nuvilnijusią per visą GULAG'o vandenyną: Vorkuta, Džezkazganas. Streikai pasireiškė atsisakymu išeiti į darbą, buvo iškelti grynai ekonominiai ir buitiniai reikalavimai administracijai.

Toks streikas įvyko ir Vorkutos anglies kasykloje N 29, ties Jur Šor gyvenvietėje 1953 m. liepos pabaigoje. Jis buvo numalšintas jėga, kareiviams šaudant į beginklę kalinių minią. Vietoje žuvo 66 kaliniai, 134 buvo sužeisti, kiek mirė ligoninėse nuo žaizdų niekas nežino. Žuvo ir 11 kalinių-lietuvių.*

Paminklą Vorkutos kalinių kančioms atminti nutarta pastatyti būtent prie anglies kasyklos N 29, tuo simboliškai įamžinant GULAG'o aukas ir jų siekį kovoti už savo žmogišką orumą. Paminklas pastatytas šalia to lagerio kapinių, kuriose palaidotos ir minėtame streike žuvusios aukos.

8.Paminklo stovis 2002 m.

Nors paminklas jau 10 metų stovi atšiauriose klimatinėse ir geologinėse sąlygose (ant amžino įšalo), nepastebima jo irimo, pasvirimo ar kitokių nykimo žymių. Jis taip pat nepalietas piktavališkų rankų.

Ties kairiąja užpakaline kolona, kuri paminklo montavimo metu sudužo ir buvo pakeista analogišku metaliniu vamzdžiu, yra didelės rūdžių dėmės ant pilono, atsiradusios nutekant su vandeniu korozijos produktams.

9.Paminklo priežiūra.

Paminklą prižiūri Vorkutos m. architektūros skyrius. Kapinės greta jo gana apleistos. 2002 m. rugpjūčio mėn. sudaryta sutartis su pil.A.Križanovskiu, įpareigojanti jį prižiūrėti kapines (iškirsti prižėlusius krūmus ir kt.).

* Algirdas Šerėnas, Vorkutos mirties lageriai, V., 1994, p. 250.

Ситуационный план

Geodezinis paminklo-koplycios apriskas planas

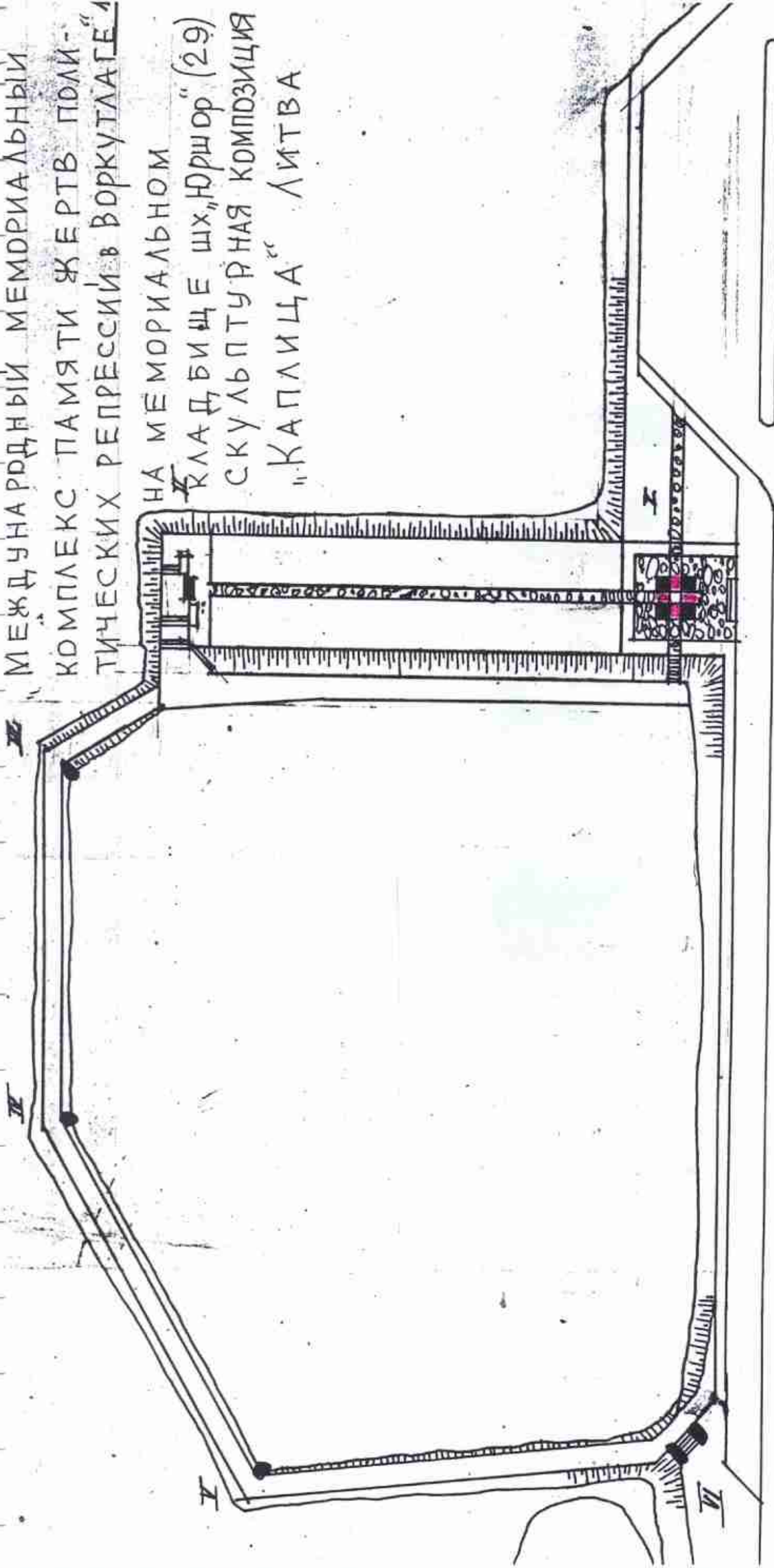
- paminklas

МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОМПЛЕКС ПАМЯТИ ЖЕРТ
ПОВЕЩЕНЧЕСКОГО РЕПРЕССИИ НА МЕМОРИАЛЬНОМ
УЧАСТКЕ ВООРУЖЕННОЙ СМЕРТИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ МЕМОРИАЛЬНЫЙ
КОМПЛЕКС ПАМЯТИ ЖЕРТВ ПОЛИ-
ТИЧЕСКИХ РЕПРЕССИЙ В ВОРКУТАГЕ

НА МЕМОРИАЛЬНОМ

КЛАДБИЩЕ ШХ "Юршор" (29)
СКУЛЬПТУРНАЯ КОМПОЗИЦИЯ
"КАПИЦА" ЛИТВА

Paminklo ir kopinių situacijos planas ties Juršor
(29 kasykla), Vorkutoje [⊕] - paminklas - koplyčia

1:500

2

1

2 Memo Foto 1 Paminklas žuvusiems kalininiams Vorkutoje.
Sculptorius V. Vildžiūnas, arch. R. Dičiūnas

2 Memo Foto 2 Paminklas Vorkutoje, vaizdas iš
šono. Foto 2002 VII 31.

1

2

2) Memo Foto 1 Paminklas žuvusiems kaliniams Vorkutoje.
 Skulptorius V. Vildžiūnas, arch. R. Didius
 Memo Foto 2 Paminklas Vorkutoje, vaizdas iš
 šono. Foto 2002 VII 31,

3

Memo Foto 3 Kalinių kapinės prie lietuviško paminklo.
 Tolygoje matosi paminklas vokiečių belaisviams.
 Memo Foto 4 Sušaudyti 1953 VIII 1 streikuojančių kalinių
 kapinės. Vaizdas nuo vokiško paminklo pusės.

4

Memo Foto 5 Pirmasis atnaujinimo kryžius sužadintiesiems streikuojantiems kaliniams jų paleid. vietoje

Memo Foto 6 Paminklas voriečių karo belaisviams, žuvusiems Vorkutos lageriuose. Pastatytas 1995m

Memo Foto 7 Geles paminklo papėdėje, 2002 VIII 1

Memo Foto 8 Sužadintųjų kapinėse: kam kryžius,
kam kniūkės

Foto 7 Pamiņka papēdēje gēlēs, 2002 VIII 1

Foto 8 Sušaudītuju kapinātēse: kam kryžius,
kam kuolīnēas

9

10

Memo Foto 9 Memorialo paminklas Vorkutos centre
lagerių aukoms atminti.

Memo Foto 10 Paminklas lenky AK kaniams - Vorku-
tos kaliniams.

Memo Foto 11 Vorkutas upės priežinguose krantuose
stovi du paminklai

Memo

- 2) Memo Foto 1 Paminklas žuvusiems kaliniams Vorkutoje.
 Skulptorius V. Vildžiūnas, arch. R. Didius
 Memo Foto 2 Paminklas Vorkutoje, vaizdas iš
 šono. Foto 2002 VII 31.

3

Memo Foto 3 Kalinių kapinės prie lietuviško paminklo.
Tolumoje matosi paminklas vokiečių belaisviams.

Memo Foto 4 Susiradę 1953 VIII 1 streikuojančių kalinių
kapinės. Vaizdas nuo vokiško paminklo pusės.

4

Memo Foto 5 Pirmasis atminimo kryžius sužadintoms
 streikuojantiems kaliniams jų palaid. vietoje
 Memo Foto 6 Paminklas voriečių karo belaisviams, žuvu-
 siems Yrkutos lageriuose. Pastatytas 1995m

Memo Foto 7 Seiles paminklo papėdėjė, 2002 VIII 1

Memo Foto 8 Sužadintųjų kapinėse: kam kryžius,
kam kūdikas

9

10

Memo Foto 9 Memorialo paminklas Vorkytos centre
lagerių aukoms atminti.

Memo Foto 10 Paminklas lenkų AK kariaus - Vorku-
tos kaliniams.

Memo Foto 11 Vorkutas upės priešinuose krantuose
stovi du paminklai

Memo

ATGAL Į SIBIRĄ

Antanas SEIKALIS

Man įteikė keletą popieriaus lapų, kuriuose rusų kalba buvo išspausdintos dvi programos ir delegatų sąrašas. Pirmoji programa skelbė delegacijos atvykimo į Buriatijos Respubliką tikslus ir viešnagės dienotvarkę. Antroji programa – apie viešnagę Irkutsko srityje. Tikslai tokie patys: delegacijos dalyvavimas Lietuvos piliečių deportacijų penkiasdešimtmečio paminėjime, lietuvių tremtinių paieška, lietuvių bendrijų organizavimas bei kultūrinių ir ekonominių ryšių užmezgimas su Ulan Udė ir Irkutsko miestais. Delegacijoje – aštuoniolika įvairių sričių specialistų, ministerijų atstovų. Delegacijos vadovas – Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkas Gabrielius Žemkalnis.

Maskvos Domodedovo oro uostas – vartai į tolimiausius Rusijos regionus. Kai pagaliau milžinas TU-154 atsiplėšia nuo tako, kažkaip netyčia pradedu galvoti apie tuos gyvulinius vagonus, kuriais ištisomis savaitėmis buvo vežami mūsų tėvai, broliai ir seserys į Azijos gilumą, ir mūsų nepatogumai tvankiame lėktuvo salone pasidaro nereikšmingi. Kažin kaip jaučiasi kiti delegacijos nariai, buvę tremtiniai? Juk jie dabar grįžta atgal į Sibirą, į savo vaikystės ir varganos jaunystės laikus, grįžta susitikti su sava praeitimi, grįžta atlikti savo priedermės – nepalikti likimo nublokšto tremtinio „bėdoje“, aplankyti nebesugrįžusių lietuvių tremtinių kapų.

Po lainerio sparnais – saulės apšviesti kalnai ir Baikalas. Po septynių valandų skrydžio lėktuvas pradeda leistis.

Ulan Udė įsispraudęs tarp kalnų prie Selengos ir Uda upių, kurios potvynių metu miestiečiams sukelia nemažai rūpesčių. (Ulan Udė lietuviškai – Raudonoji upė.) Sakoma, kad miestą įkūrė kazokai ir kad Buriatijos sostinei jau 333 metai. Miesto simbolis – Saulės arklys. Šuoliuojančio arklio ženklas buriatams turi magiškos reikšmės – suteikia fizinės jėgos ir sveikatos, pasisekimo veikloje, padeda susirasti draugų.

Mus pasitinka tikrų tikriausi buriatai, tikintys susiradę draugų, ir nedidelis būrelis kantariai mūsų laukiančių lietuvių.

Kaip numatyta programoje, po oficialių ceremonijų miesto administracijoje ir Liaudies Kurale (Parlamente) susitinkame su lietuvių diaspora. Kas ta lietuvių diaspora, visiems aišku. Tai buvę tremtiniai, jų vaikai ir vaikaičiai, tebegyvenantys Buriatijoje. Tremtinių palikuonys merijos salėje pirmą kartą pamato Lietuvos trispalvę vėliavą. Kartu su vietiniais lietuviais susirinkime dalyvauja ir Buriatijos administracijos pareigūnas Aleksandras Chan-tajevas – mūsų delegacijos nuolatinis palydovas ir globėjas. Kalbą sako Pasaulio lietuvių

PAMINKLO

*žuvusiems lietuviams ir kitų tautybių kaliniam Abezės
memorialinėse buvusio lagerio kapinėse*

INVENTORINIS PASAS

1.Paminklo adresas: Abezės gyvenvietės Memorialinės kapinės, Intos raj., Komių respublika

2.Kada ir kam pastatytas paminklas, užrašas ant jo: Paminklas "Degantis kryžius" pastatytas žuvusiems Abezės lageriuose lietuviams ir kitų tautų kaliniams atminti.

Lakoniškas užrašas dviejose metalinėse lentose, pritvirtintose paminklo papėdės priešingose pusėse lietuvių ir anglų kalbomis vienoje, komių ir rusų kalbomis kitoje, skelbia: NEGRĮŽUSIEMS

Paminklas pastatytas 1989 m. liepos mėn.

3.Paminklo statymo iniciatoriai: Paminklo statymo iniciatoriai broliai Paulius ir Jonas Juodišiai, aktyviai remiant Abezės "Memorialo" draugijos pirmininkui Viktorui Ložkinui.

4.Lėšų šaltinis paminklui statyti: Paminklas pastatytas brolių P. Ir J.Juodišių lėšomis (didžioji dalis) ir šiandien nežinomų rėmėjų įnašais.

5.Paminklo projekto autoriai: Paminklo projekto autorius Jonas Juodišius.

6.Paminklo aprašymas.

Paminklas "NEGRĮŽUSIEMS" betoninis. Ant 2,5x2,5 m postamento, jo centre iškyla betoninis 2,5x0,8x0,8 stačiakampis. Jis viršutinėje dalyje tarsi perskeltas 0,7 m gylio į apačią siaurėjančia rėva, einančia per visą jo plotį.

Virš stačiakampio, kaip rėvos kraštų tęsiniai įbetonuotos iš juodo metalo lakšto išpjautos vieno m aukščio dvi detalės, savo kraštų profiliais sudarančios degančio deglo įspūdį. Vidurinėje detalių pusėje išpjautos ertmės, kurios dangaus fone sudaro kryžiaus ženklą.

Stačiakampio papėdėje iš abiejų pusių išlieti nuožulnūs į išorinę paminklo pusę paaukštinimai, prie kurių pritvirtintos 0,7x0,4 m spalvotos metalo plokštės su iškiliu užrašu 4 kalbomis.

7.Istoriniai duomenys

Abezė, "klestėjimo" laikais buvo trečiasis po Vorkutos ir Uchtos pagal dydį GULAG'o padalinys. Gyvenvietę supo virtinė iš 9 koncentracijos stovyklų (lagerių), čia funkcionavusių 1931-56 m.. Per Abezės koncentracijos stovyklų funkcionavimo laikotarpį, jose mirė tūkstančiai kalinių. Mirusių lietuvių skaičių juose pateikia A.Šerėnas – 106 žmonės*

Nuo 1948 m. Abezėje buvo įsteigtas ypatingasis Minlago dešimtas lageris seniems ir ligotiems kaliniams. Paminklas pastatytas kapinėse, kuriose laidojo mirusius šio lagerio kalinius.

8.Paminklo stovis.

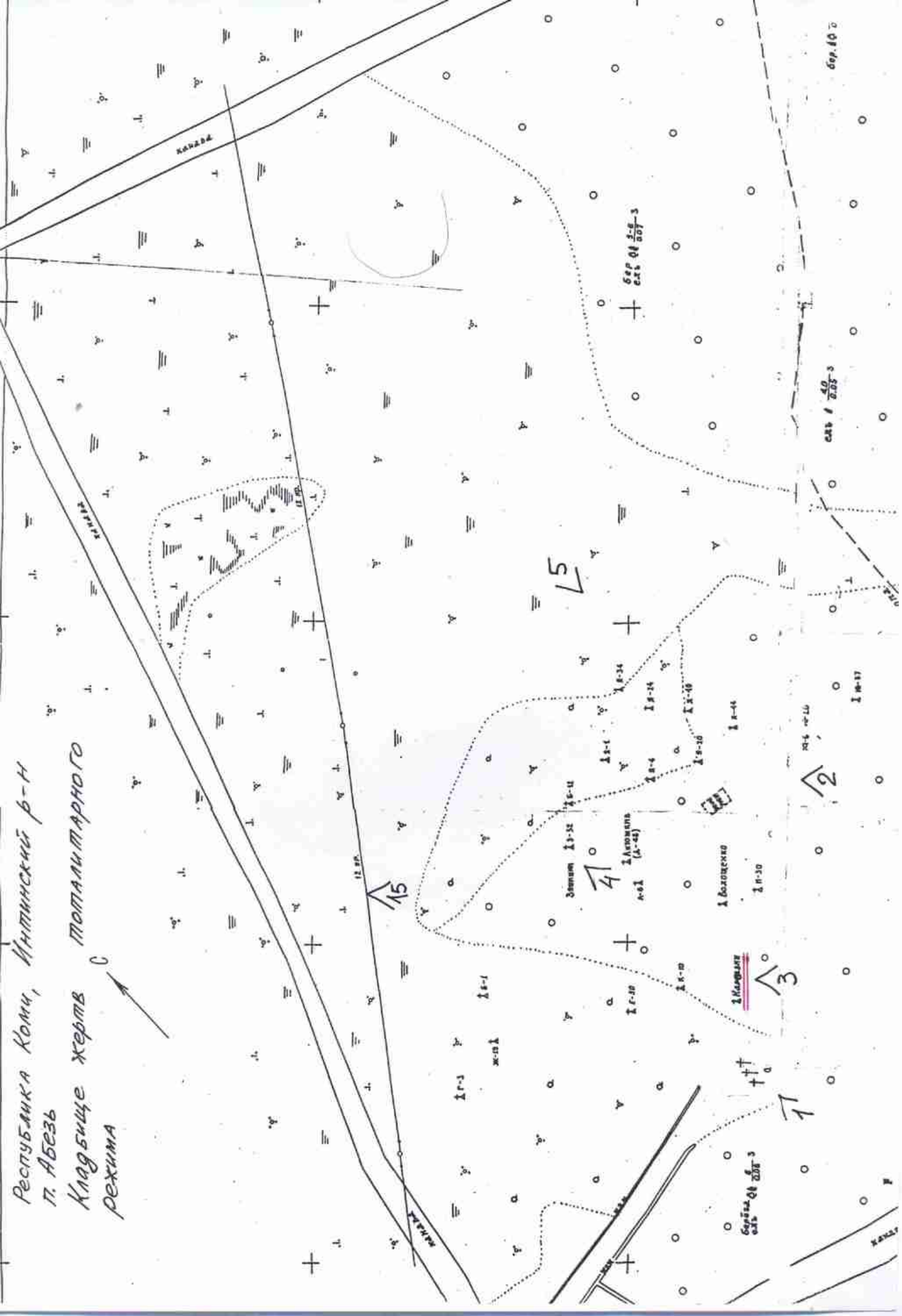
Paminklo vertikalioji dalis turi nežymių prasidėjusių betono irimo pėdsakų.

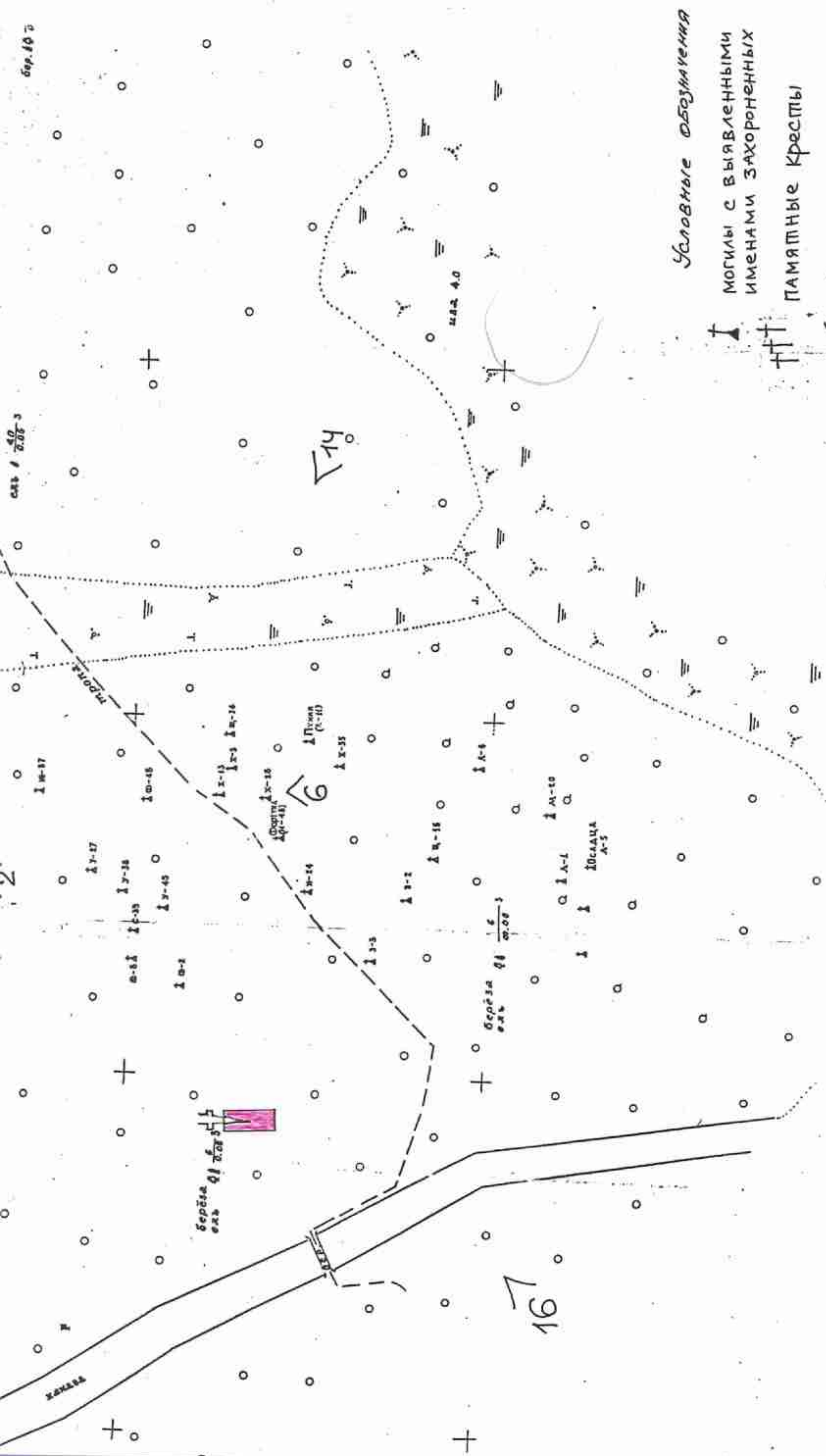
9.Paminklo priežiūra.

Paminklas prižiūrimas kaip Memorialinių kapinių dalis Viktoro Ložkino. Už priežiūrą jam mokama 400 Lt į metus.

* Algirdas Šerėnas, Vorkutos mirties lageriai, V., 1997, p. 329-333.

Республика Коми, Интинский р-н
п. Абезь

Условные обозначения
 Могила с выявленными именами захороненных
 Памятные кресты
 <1 Номер и экспозиция кадра

Топографinis memorialinis ABEZĖS

karinių planas
 2 lapai

L. Karšvio kapas

- paminklas

1996 г.
 Исполнитель: Ладигин М.А.

Memo Foto 12 Ši lenta pasitinka lankytojus

Memo Foto 13 Brolių Juodiškių paminklas Abezės kapinių pradžioje. Greta - Viktoras Ložkinas

Memo Foto 14 Levo Karsavino kapas

Memo Foto 15 Minimos L. Karsavino 120 gimimo ir 50 mirties metinės

Memo Foto 16 Generolo Jono Juodišiaus kapas

Memo Foto 17 Padejome gėles ant J. Juodišiaus kapo

ŠIOJE VIETOJE 1945 M. BALTUOSE
LAPKRYČIO 12 D. ŽYDINTAS
JONAS SUODŽIUS
MIRŠTAVO
JIS PULK. V. SUODŽIUS
BALTUOSE 1945 M. BALTUOSE
MIRŠTAVO
BALTUOSE

18

©Memo Foto18 Bendras Alezės memorialinių kapinių
vaizdas

©Memo Foto19 V. Ložkino iniciatyva kuoliukus virš kapų
pakeisti kryžiais

19

Memo Foto 20 Duobkasių žeminės liekanos. Žemius
 numatoma atstatyti
 Memo Foto 21 Cisternoje V. Ložkinas įrengė mu-
 ziejinių eksponatų saugyklą

Memo Foto 22 Abezės geležinkelio stotis

Memo

PAMINKLO

ems kaliniams ir tremtinimas iš Lietuvos
Intos senose kapinėse, Komijoje

INVENTORINIS PASAS

1.Paminklo adresas: Senosios miesto kapinės prie Centralnaja gatvės, dar vadinamos Rytinėmis (Восточное), Intos miestas, Komių respublika, RF.

2.Kada ir kam pastatytas paminklas, užrašas ant jo: Paminklas pastatytas mirusiems Intos lageriuose ir tremtyje lietuviams atminti. Jis atidengtas 1990 m. liepos mėn. Užrašas iškaltas pilko smiltainio plokštėje, lietuvių, komių ir rusų kalbomis skelbia:

NEGRĮŽUSIEMS
ТІЯНЛЫ КОДЪЯС ЭЗ
ВОНЫ БОР
НЕ ВЕРНУВШИМСЯ
Lietuva

3.Paminklo statymo iniciatoriai: Paminklo statymo iniciatoriai buvę Intos kaliniai. Paminklą statė Intoje gimęs Gediminas Trakimas. Paminklą pašventino Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas.

4.Lėšų šaltinis paminklui statyti: Lėšos gautos iš Vilniaus politkalinių ir tremtinių Bendrijos.

5.Paminklo projekto autoriai: Paminklo projekto autorius Jonas Juodišius. Jis išdrožė ir Rūpintojėlį.

6.Paminklo aprašymas.

Paminklo korpusas – smailėjanti į viršų prizmė 0,7 (frontonas) x 0,55x2,3 m. Paminklo viršuje įmūrytas 0,6 aukščio metalinis kryžius su kiekviename kryžiaus sektoriuje privirtu pagal lietuvišką tradiciją vienu spinduliu. Kryžiaus skersinis – dvigubas užsibaigiantis kiekviename gale tarsi kilpa. Tokia pati kilpa vainikuoja kryžių.

Paminklo medžiaga – betonas, į kurį chaotiškai įmūryti lauko akmenys. Frontone, apatinėje dalyje įmūryta pilka 0,5x0,35 (vertikalė) lenta su užrašu. Virš lentos, 1,1 m aukštyje nišoje įkeltas ~0,5 m aukščio medinis Rūpintojėlis, kurį vėliau vietinis latvis nudažė sidabriniais dažais, kuriais nudažė ir netoliese esantį latvės-moters paminklą.

Apie paminklą išmūryta 2,8 m skersmens, nuskliaustais kraštais betoninė aikštelė su chaotiškai įterptais lauko akmenimis.

7.Istoriniai duomenys

Komijoje Inta po Vorkutos buvo antras pagal dydį lageryno centras. Ją supo 6 lageriai. Prie kiekvieno lagerio buvo kapinės. Iš tų laikų išliko tik 5-ojo lagerio kapinės, vėliau virtusios miesto kapinėmis, dabar jau neveikiančiomis. Jas vietos gyventojai vadina "Rytinėmis" (Vostočnoje kladbišče). Čia buvo laidojami ir paleisti iš lagerių į tremtį lietuviai. Jų kapų šiose kapinėse yra apie 90 (?). Apie 60 koncentruojasi vienoje vietoje, čia ir buvo pastatytas šis paminklas. 1990 m. ant pusės kapų buvo išlikę lentelės su pavardėmis. Šiandieną, 2002 m., lentelių nerasta. Kapai neprižiūrimi, apaugę aukšta žole, medžiais ir krūmais.

Už 40 m, arčiau centrinių įėjimo vartų stovi solidus paminklas latviams, vaizduojantis moterį tautiniais rūbais. Projekto autorius Edvards Sidrabs. Paminklo postamente iškalta DZIMTINEI. Jis pastatytas dar 1956 m., taip vadinamo Chruščiovo atšilimo pradžioje. Jo atidengimo ceremonija buvo iškilminga, dalyvavo miesto valdžios

atstovai, grojo dūdų orkestras. Tai buvo pirmos Komijoje, o gal būt ir visoje Sovietų Sąjungoje toks paminklas*

Tada ir lietuviai su estais suskato statyti paminklus, tačiau kiek pavėlavo ir jų statyba buvo uždrausta. Šiandieną šį paminklą prižiūti Intoje tebegyvenantis latvis.

Intoje 1990 m. buvo dar vienos didelės kapinės, kur palaidota daug lietuvių, tai buvusio lagerio Nr.1 kapinės, dabar vietinių vadinamos "Na pervom gornom". Išvežus Antano Rimkaus palaikus, liko aukštas, apie 2,5 m gražus metalinis kryžius. Jis buvo restauruotas, prie jo pritvirtinta metalinė lietuvių ir anglų kalbomis lentelė, aptvertas grandinėmis.

Šiandieną kapinių vietoje tyvuliuoja 1 – 1,5 km skersmens vandens telkinys – ežeras. Minimo kryžiaus virš vandens kyšo tik viršutinė dalis, prieigos prie "ežero" pelkėtos, apaugusios kemsynais, tarp kurių šen bei ten aptinkama kapų liekanų.

8.Paminklo stovis.

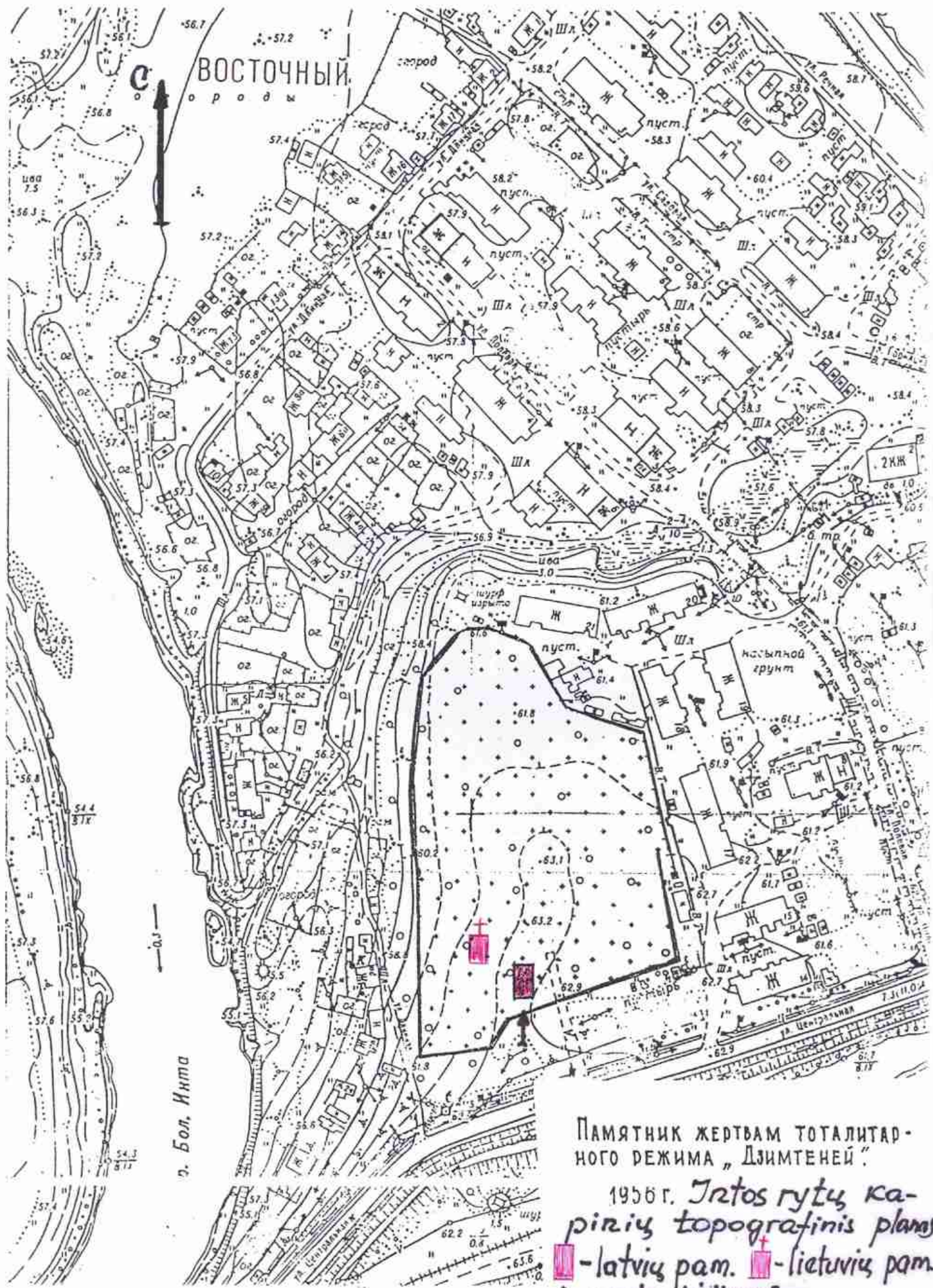
Paminklas tvarkingas. Bandyta padegti medinį Rūpintojėlį, bet jis tik aprūko, dėl to, matyt, ir buvo nudažytas aliuminio pudra.

9.Paminklo priežiūra.

2002 m. pirmą kartą buvo sumokėta Intos kraštotyros muziejui 100 JAV dolerių, skirtų paminklo priežiūrai. Priežiūros prašosi apleisti šalia paminklo gausūs lietuviški kapai.

* Кызыбуров Л.А. Первый памятник жертвам ГУЛАГА в Коми АССР / Политические репрессии в России, Сыктывкар, 2001, с. 221-222.

Республика Коми, г. Инта, ул. Центральная,
старое городское кладбище.

Memo Foto 23 Paminklas mirusiems lietuviams
Jutos lageriuose ir tremtyje

Memo Foto 24 Paminklas Jutos rytų kapinėse šventina
monsinjoras K. Vasičiauskas

Memo Foto 25 Lietuvių kapai Jutos rytų kapinėse,
greta paminklo

Memo Foto 26 Gražus lietuviškas kryžius su Gedimino
stulpais Jutos rytų kapinėse

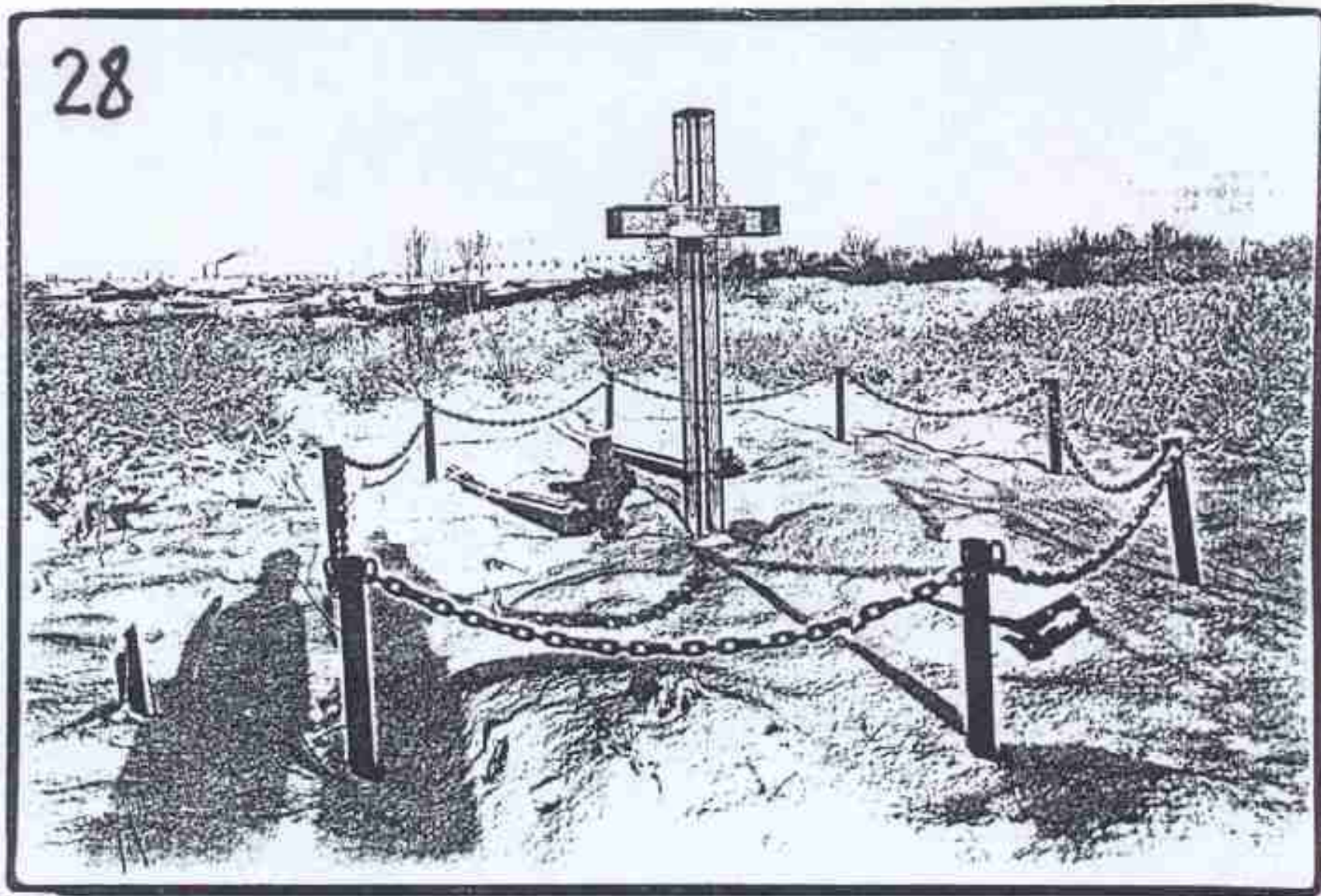

27

cMemo Foto 27 Kapinēs "Ha pirmā zornā" uzliejo van-
 dū. Matosi tik virsūtine lietu. krūžis dālis
 cMemo Foto 28 Taip uzlietas krūžis atrode i-
 trano.

28

Memo Foto29 Latvišķas paminklas Jūtas rītas kapinēse,
pastatytas dar 1956 m

Memo

LIETUVIŲ KAPINĖS KOŽIME

Apie 46 km į pietus nuo Intos buvo neperdidžiausias Kožimo lageris, egzistavęs nuo Pečioros geležinkelio statybos šioje vietoje pradžios (~1940 m.) iki 1955 ar 1956 m. Lageris aptarnavo dvi nedideles anglies kasyklas, kuriose dirbo ne daugiau 2000 kalinių, jų tarpe apie 50 lietuvių. Be to, buvo tilto per Kožimo upę statybos lageriukas, kurio kaliniai pastačius tiltą dirbo žvyro karjere ir žemės ūkio pagalbinis lageriukas (50 kalinių, 8 – 10 lietuvių). Čia buvo laikomi gyvuliai, šienaujama Kožimo upės salose, žvejojama, net medžiojama. Kožimas buvo didelė gyvenvietė. Likviduojant lagerį, kalinius, turėjusius dar ilgus kalinimo terminus, išvežė kitur, o likusius paliko Kožime tremtinių teisėmis. Čia gyveno daug Vakarų Ukrainos ukrainiečių ir lietuvių. Pas tremtinius atvyko gyventi daug šeimų.

Intos muziejaus darbuotoja Valentina Adujeva pasisiūlė parodyti ekspedicijos dalyviams lietuvių kapines Kožime.

2 km už Kožimo, kitapus geležinkelio buvo lagerio kapinės. Jose atsirado lietuviškas plotas. Radome gerą dešimtį medinių ir metalinių stovinčių ir išvirtusių bei gerokai sunykusių be užrašų kryžių, kurių išvaizda bylotų apie lietuvišką jiems įtaką.

Aptikome du gerai išsilaikiusius kaupus, aptvertus metalinėmis tvorelėmis, su išlikusiais užrašais (žiūr. nuotraukas). L. Butauto kapo (mirė 1961 m.) rusiškame užrašė išrežta sentencija:

Gyvenimas – banguota jūra

Mirtis – ramybės prieplauka

Štai tenai mes susijungsime

Išskirti čionai banga (vertimas)

Netoliese – betoninis obeliskas. Po juo palaidotas retos pavardės savininkas – Stasys Kirsgalvis. Užrašas lietuviškai.

Suklupus ties tvorelės liekanomis, po samanomis aptikti du žemi vienodi betoniniai antkapiai. Ant vieno rasta nulaužta marmurinė plokštelė: **Stanislovas Baltramiejūnas, 1915 – 1953.**

Tikriausiai antkapius pastatė jau tremtinių statusą turintiems kaliniams jų artimieji.

Kapinės visiškai apleistos, apaugusios medžiais ir aukšta žole.

Kožimo gyvenvietė, uždarius anglies kasyklas, sunyko, žmonės išvažinėjo. Vaizdas neapsakomai liūdnas. Išliko du buvę lageriniai barakai, (žiūr. nuotraukas).

Ataskaitoje pateikiama ekspedicijos medžiaga į Kožimą, gauta Intos kraštotyros muziejuje.

Захоронение Кожимского лагпункта

Место расположения лагпункта: Кожимский лагпункт располагался на территории современного поселка Кожим Интинского района.

Подъездные пути: железнодорожный транспорт от ст.Верхняя Инта в южном направлении до ст."1952 км" /"Кожим рудник"/

Описание захоронения: Массовое захоронение заключенных Кожимского лагпункта находится на левом берегу реки Седзель /левый приток реки Кожим в 200 метрах от железной дороги направления с-ю за гражданским кладбищем на ботовой террасе в лесу.Его приблизительные размеры 200 х 70 метров.

Количество захоронений: по характерным провалам овальной формы хорошо просматривается 6 рядов могильных захоронений по 15-20 могил в ряду.

Сохранность: Захоронение затянато травяной растительностью,кустарником,молодым березняком и ельником.Наличие захоронений определяется провалами характерной формы одиночных могил.На одном из провалов сохранился столбик высотой 60 см над землей,какие устанавливали на захоронениях заключенных.Табличка с номером на столбике отсутствует,но сохранился в верхней части столбика проржавевший гвоздь,на котором крепилась табличка.На кладбище около 10 индивидуальных памятников,крестов.По сохранившимся надписям на памятниках относятся они к 1954-59 гг.На многих памятниках и крестах надписи не просматриваются или отсутствуют.Индивидуальные памятники находятся среди могильных провалов захоронения,но сгруппированы в основном в северо-западной части кладбища.Местные жители называют это кладбище,на котором сохранились индивидуальные памятники, "литовским".Здесь несколько надгробных памятников с надписями на литовском языке.Есть надписи на украинском,но в основном - на русском языке.Х

Захоронение не имеет ограждения,трудно просматриваются и его четкие границы.

Датировка: Захоронения производились с 1942 по 1956 год.

Лагерное подразделение,к которому относилось захоронение:

1942-1944 гг.- Кожимский лагпункт Печжелдорлага.В 1944 г.передан Интлагу НКВД СССР,ОЛП-12. С 1948 г. - перешел в подчинение Минлага.

Краткие сведения о лагерьном подразделении:

Командировка Кожим Усинского отделения Ухтпечлага производила геологические изыскания на реке Кожим с начала 1930-х гг.Место расположения лагпункта - неизвестно.В архивных данных указана численность заключенных на реке Кожим -в 1932 г. - 58 человек.Геологические изыскания производились до 1942 года.Затем с реки Кожим разведка переместилась на реку Седзель,левый приток реки Кожим в 2,5 км южнее Кожима.Здесь были заложены шахты по добыче каменного угля.Специализация лагподразделения - шахтное строительство.Но в 1942-45 гг.заключен-

ные Кожимского лагпункта занимались и добычей в карьере бутового камня для строительства железнодорожной магистрали, и ремонтом железнодорожного полотна, и сельхозработами.

С передачей лагпункта в 1944 г. Интлагу Кожимский лагпункт переименован в ОЛП-12 Интлага и специализируется на добыче угля. Здесь функционируют две шахты: № 1 и № 2, начальниками которых работали заключенные.

В 1943 г. в Кожимском лагпункте содержалось 150 з/к.

В 1944 г. с Инты в Кожим этапировано еще 150 з/к.

В 1945 г. здесь содержалось уже 700 з/к, а в 1948 г. — около 1000 чел.

Такое количество заключенных содержалось и все последующие годы, до закрытия лагпункта в 1956 г.

В жилой зоне было 6 — 7 жилых бараков, больничный корпус, пекарня, клуб, подсобные помещения.

Последние годы перед закрытием лагпункта Кожим был и местом ссылки, спецпоселенцев — отбывших срок, но не имеющих права выезда.

АВДОНИН ГРИГОРИЙ ДМИТРИЕВИЧ, 1937 г.р.

житель г.Инты, ул. Ленинградская, д.3а, кв.16

/тел.7-67-12 /

С 1950 по 1997 год проживал в Комаю. Комаю в то время назывался Кожимом. Это было сельхозное отделение. Приехал в Комаю в 1950 году в 14-летнем возрасте к отцу. Отец был репрессирован по ст.58-10 и отбывал срок в Инте. Потом его вывели на поселение и направили в Комаю. Здесь в 1948-49 годах был лагпункт, в котором содержалось около 50 женщин-заключенных и примерно столько же мужчин-заключенных. Жили они в двух бараках. Их зона была за забором с двумя вышками для охраны. Работали заключенные на сельскохозяйственных работах: на ферме, где содержали коров, на полях выращивали картофель, капусту, были большие парники, где тоже выращивали овощи. Молоко и овощи поставляли в Кожим-рудник, где была большая зона. Примерно в 1950 году зону в Комаю расформировали. Сюда направляли только ссыльных. Жили ссыльные в тех же бараках, где жили з/к, только переделали их под семейные общежития. К многим ссыльным приехали семьи.

Комаю находится в 12 км от железной дороги. Там был свой клуб, столовая, баня. Многие из тех, кого освобождали, оставались в Комаю и работали уже как вольные. Много оставалось женщин, которые работали на ферме доярками.

Недалеко от Комаю, примерно в 1 км, было кладбище, на котором хоронили и заключенных, и вольных. Кладбище было небольшое. Но на нем долгое время сохранялись столбики с табличками. Потом они сгнили.

Местных из Комаю стали хоронить в другом месте. Поэтому там два кладбища - новое и старое. Старое еще сохранилось.

С 1950-х годов Григорий Дмитриевич хорошо знает окрестности Кожима. Работал в Кожиме, в лес ходил на охоту, за грибами. Поэтому знает о захоронениях заключенных, расположенных в этих окрестностях.

Вдоль железной дороги у моста через реку Кожим в 1950-х годах был лагпункт заключенных, который называли "колонна № 2". Зона располагалась на правом берегу реки Кожим по левой стороне железной дороги направления север-юг. Заключенные колонны № 2 занимались добычей гравия, который шел на отсыпку железной дороги. Напротив стояла шпалорезка, где готовили шпалы для ж/д и стойки для шахты Кожим-рудника. Сама зона была довольно большая, около 10 жилых бараков. Сейчас на месте зоны не осталось ни одного барака. Хотя после закрытия здесь зоны, в бараках жили рабочие 105 экспедиции, которая занималась добычей горного хрусталя. Зону закрыли в конце 1950-х гг.

Заключенных колонны № 2 хоронили на левом высоком берегу Кожима примерно в 300 метрах от ж/д моста вниз по течению. Там есть очень глубокий ров, за которым и находится это кладбище. Ров этот искусственный, его копали заключенные для откачки воды с шахты Кожим-рудника. Прорыли его в начале 1950-х гг.

На этом кладбище хоронили и заключенных, и вольных колонны № 2. Как туда вывозили умерших для захоронения, Григорий Дмитриевич не видел. Но видел на этом кладбище столбики с табличками номерные и памятники с оградками. В 1960-х годах он видел там около 50 таких столбиков. Сейчас их уже не осталось, наверное, все прогнили. А не только памятников с оградками еще сохранились.

По эту сторону рва, ближе к железной дороге, стояла большая казарма, в которой жили охрана моста. Там же было два домика небольших для начальствующего состава. Когда в 1959 году мост перестали охранять, казарму и домики разобрали и куда-то вывезли. Григорий Дмитриевич в 1954-55 годах работал в военизированной охране моста, поэтому хорошо знает, где размещалась казарма. Там же проходила лежневая дорога от Кожим-рудника к реке. У самого берега реки был северный шурф. К нему подходили грузовики, доставляли груз и через шурф спускали в шахту. Через реку был натянут трос и с другой стороны реки доставляли стойки для шахты. Их связывали плотами и с помощью троса перетягивали. Так же доставляли молоко, овощи с Кожим-вома и Комаю. Дорога эта сейчас уже запущена, но еще видна.

В Кожим-руднике была самая большая зона. Заключенные там работали на шахтах. Жилая зона занимала почти всю территорию современного поселка Кожим.

Хоронили заключенных с этого лагпункта за железной дорогой у реки Седьяель. В 1950-х годах рядом с кладбищем заключенных был стадион для военнослужащих. Туда же ходили и гражданские. Поселок в то время был очень большим.

Видел, как на это кладбище вывозили хоронить заключенных. Вывозили их в гробах в санях или на телеге, запряженной лошадью. Могины копали заключенные, они же с охранником вывозили умерших для захоронения. Видел на этом кладбище очень много столбиков с номерами. Потом рядом с этим кладбищем заключенных стали хоронить вольных. Эти два кладбища располагаются почти рядом друг с другом.

Вдоль железной дороги Григорий Дмитриевич помнит захоронение на берегу реки Черная. Здесь было около 10 столбиков с номерами. Расположено оно у самой железной дороги: от станции Черная - примерно в 1 км северного направления ж/д; от реки Черная примерно в 1,5 - 2 км; а от железной дороги - меньше 50 метров. Кладбище это хорошо просматривалось с железной дороги. Потом все заросло лесом. На станции Черная когда-то видимо была зона. Но в 1950-х ее уже не было. На этом месте были остатки бараков полуразрушенные и полусгоревшие. Сохранилось ли сейчас это захоронение, не знает. На этом месте работали сейсмологи, возможно, они тягачами и вездеходами разравнивали все, что было на этом захоронении.

Воспоминания записаны Адуевой В.А. 14 сентября 2000 г.

ГРИГОРЧУК ЛЮДМИЛА НИКИФОРОВНА, 1924 г.р.

жительница п.Кожим Интинского района.

В Кожиме проживает с 1953 года. Приехала сюда по своему желанию из Новороссийска. Здесь вышла замуж. Ее муж, Григорчук Николай Петрович с 1944 г. отбывал срок сначала на 501 стройке под Воркутой, затем в Кожиме. Он рассказывал, как заключенные работали на трассе. Ветер продувал насквозь. Многие умирали на трассе во время работы. Умерших грузили на сани и увозили в зону. Сам 9 месяцев пролежал в лазарете. Был настолько истощен, что не мог даже передвигаться. Освободился он в 1953 году, но без права выезда. Поэтому так и остались в Кожиме. А потом уже прижились, поэтому и всю жизнь прожили в этих краях. Муж умер в 1979 году.

Сама Людмила Никифоровна хорошо помнит зону в Кожиме, потому что когда она приехала, зона еще была.

Жилая зона лагеря располагалась на территории современных улиц Полярная, Торговая, Пионерская и находилась за высоким забором с двумя рядами колючей проволоки, за которым была сторожевая спаянная полоса. В зоне было 6-7 жилых бараков, в которых содержалось около тысячи заключенных. Работали заключенные в основном на шахтах по добыче угля. Они строили поселок: магазин, школу, детский сад и другое. На работу из зоны заключенных выводили строем через проходную. Перед проходной их пересчитывали, выкрикивая по номерам, потом строем под охраной с автоматами и собаками вели к промышленной зоне. Там их снова пересчитывали. У каждого заключенного на одежде на спине был пришит номер. Номера они носили только на спине.

В зоне, кроме жилых бараков, была большая столовая, своя пекарня, больница, в которой работали врачи-заключенные. За зоной для поселковых жителей был только медпункт. Для поселковых в тяжелых случаях врача вызывали из зоны на дом, иногда их лечили в лагерном лазарете. На территории зоны было всегда чисто, были высажены деревья.

В лагере был свой духовой оркестр из заключенных. Летом всегда было слышно, как играл этот оркестр. Заключенные ставили концерты. Приезжали в Кожим с концертом и из Инты. Это были профессиональные артисты-заключенные. Их привозили в вагончике, который охранялся охраной. Запомнилось их выступление на открытии поселкового клуба, который был построен тоже заключенными в 1954 году. Это было красивое деревянное здание с колоннами, с резной отделкой внутри. Недавно его разобрали и построили новый клуб.

В начале 1950-х годов недалеко от зоны построили два больших барака, в которые привезли "власовцев" на поселение. Но на поселение сюда ссылали недолго.

Запомнился случай побега из зоны в 1954 году. Два молодых зека, у которых срок был по 25 лет, решили сбежать. На стройке возле магазина они захватили грузовик, а возможно шофер из гражданских был с ними в сговоре. На полном ходу они выбили ворота. Охранник стрелял вверх, но по машине стрелять не стал, так как рядом с зоной были люди. Угнанную машину беглецы бросили недалеко от Каля-Курьи. Военные оцепили железную дорогу, прочесывали лес, устраивали засады. На одну из таких засад и попались сбежавшие. В километре от ж/д моста Косью военные оставили как приманку лодку, будто припрятанную рыбаками, а сами ждали в укрытии. Когда беглецы вышли к лодке, их задержали военные с собаками. Привезли в Кожим их сильно избитых, искусанных собаками. Посадили в зоне в карцер. Один из них где-то взял спички, подпалил телогрейку и задохнулся в дыму. Тут взбунтовалась вся зона. Заключенные объявили голодовку, но на работы выходили. Приехало начальство из Воркуты. Говорили, что они наказали тех охранников, которые избили беглецов. А может, только так объявили зекам. Но привезли беглецов еле живых. Во всяком случае, волнения в лагере прекратились.

Зону расформировали в 1955 году. Практически все, кого освободили к этому времени, остались в Кожиме. Тех, у кого был большой срок, увезли в какой-то другой лагерь. Остальные оставались еще какое-то время на поселении без права выезда. Они отмечались у коменданта. К многим из них приехали семьи. Особенно много приехало с Западной Украины. Много было литовцев.

Людмила Никифоровна знает, где хоронили заключенных. На том месте стояли колышки с табличками, на которых были написаны номера. Сейчас это кладбище заключенных находится сразу за гражданским кладбищем за железной дорогой от поселка. Оно почти сливается с "литовским" кладбищем. Так называют в поселке старое кладбище. Вероятно, здесь первыми похоронили кого-то из литовцев, или на кладбище заключенных поставили первыми памятник литовцы.

Сейчас там осталось уже всего несколько столбиков. Многие могильные холмики выравнялись. Последний раз она там была года три-четыре назад. В это время там уже оставалось около 10 столбиков. Остальные, вероятно, прогнили.

Сразу же за ж/д мостом была зона колонны № 2. Эта колонна строила мост через реку Кожим, они же, вероятно, добывали там гравий. Заключенных 2-й колонны хоронили где-то, вероятно, отдельно. Возможно, их хоронили на берегу Кожима сразу за мостом. Там есть какое-то кладбище.

Воспоминания записаны 10 сентября 2000 г. уч-ся шк. № 5 11-б кл.

Алуевым Данилом

Memo Foto 30 Liudviko Butauto kapas Kožimo ka-
 pinių lietuviškame kampe.
 Memo Foto 31 Idomi sentencija paminkle ant L. Bu-
 tauto kapo.

Memo Foto 32 staro Kirsgalvio kapas Kožimo kapi-
nėse.

Memo Foto 33 Stanislovo Baltramajūno kapas ten pat.
Matosi lentelė su pavarde.

34

Memo Foto 34 Lagerio laikų išlikęs barakas Koži-
mo gyvenvietėje.
Memo Foto 35 Dar vienas toks pat barakas Ko-
žimo gyvenvietėje.

35

34

•Memo Foto34 Lagerio laikų išlikęs barakas Koži-
mo gyvenvietėje.

•Memo Foto35 Dar vienas toks pat barakas Ko-
žimo gyvenvietėje.

35

PAMINKLO

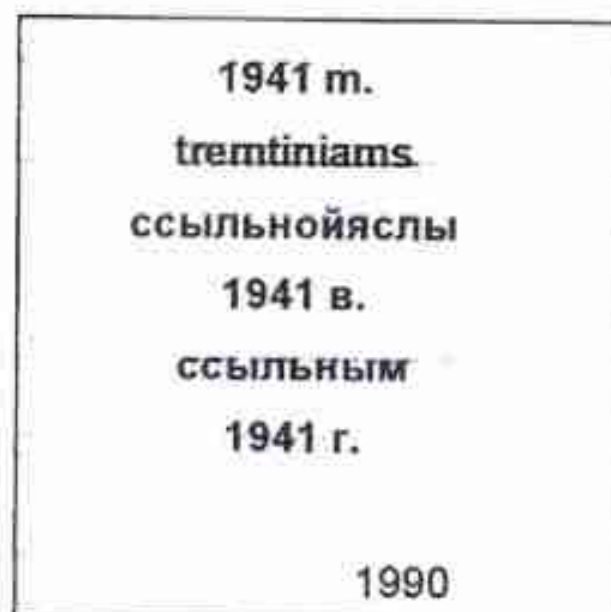
MIRUSIEMS 1941 M. TREMTINIAMS IŠ LIETUVOS
Slobodos reide (dabar Ežva)

INVENTORINIS PASAS

1.Paminklo adresas: Ežvos gyvenvietė (Komijos Respublikos sostinės Syktyvkaro miesto palydovas)

2.Kada ir kam pastatytas paminklas, užrašas ant jo: Paminklas pastatytas 1941 m. tremtiniais iš Lietuvos. Užrašas lakoniškas, lietuvių, komių ir rusų kalbomis ant juodo granito plokštės, įmūrytos į paminklo betoninį kūną:

Paminklas pastatytas ir atidengtas 1990 m. liepos 25 – rugpjūčio 1 dienomis.

3.Paminklo statymo iniciatoriai: Paminklo statymo iniciatoriai 1941 m. tremtiniai Evalda ir Palmira Babonaitės, Elena Sabatauskienė, jos vyras Vytautas ir sūnūs Julius ir Algirdas.

4.Lėšų šaltinis paminklui statyti: Paminklas pastatytas privačiomis buvusių tų vietų 1941 m. tremtinių, daugiausia seserų E. ir P.Babonaičių bei Sabatauskų šeimos lėšomis, padedant Ežvos savivaldybei.

5.Paminklo projekto autoriai: Saulius Stulpinas ir Julius Sabatauskas, statybai vadovavo ir architektūrinę dalį tvarkė Julius Sabatauskas

6.Paminklo aprašymas.

Paminklo konstrukcijoje atvaizduoti dveji stačių kampų susikryžiuojantys Gedimino stulpai, atlieti iš betono. Tokiu būdu, iš visų pusių žiūrint paminklas atrodo vienodai. Vienoje, frontono pusėje smeigėmis ir betonu pritvirtinta juodo granito lenta 40x60 (vertikalė) cm su užrašu.

Paminklo viršuje įmūrytas iš nerūdijančio plieno vamzdžių 0,9 m aukščio kryžius. Susikryžavimo centrą juosia 25 cm skersmens apskritimas, imituojantis būdingą lietuvių liaudies kryžiams saulutę. Visose 4 kryžiaus sektoriuose buvo privirinti po 3 nerūdijančio plieno strypeliai, imituojantys saulutės spindulius, visi iki vieno po kelių metų vandalų nulaūžyti.

Kryžiaus kryžmės galai baigiasi kūgiais aštriomis viršūnėmis.

Paminklo papėdę rėmina 25 cm aukščio 3,5x3,5 m betoninė aikštelė. Tokiu būdu paminklo niekada neužgožia žolė. Prieš minėtą betoninę aikštelę išlieta 1x1,4 m žemesnė aikštelė, tarsi laiptelis. Paminklas stovi miškelio vakariniame pakraštyje. Už jo ir driekiasi stačiakampės buvusios kapinės, kur dar šen bei ten išlikę mediniai ir metaliniai kryžiai ir piramidėlės ant vėlesnių (50-60 cm) palaidojimų. Kapinės apleistos, netvarkomos, jose nelaidojama. Jas iš visų pusių supa gamybinės Ežvos gyvenvietės zonos. Prieš vakarinį kapinių šoną Ežvos savivaldybė pastatė 95 m ilgio netalinę tvorą ir nutiesė nuo gatvės link kapinių asfaltuotą takelį. Šiaurinį ir rytinį kapinių pakraštį savivaldybė 1990 m. aptvėrė medine tvora, kuri šiuo metu jau gerokai

sunykusi. Pietinį kapinių šoną riboja status daubos šlaitas. Kapinėse išlikęs vienintelis 1941 m. tremtinio Motelio Palūkšto (1898-1943) kapas.

7.Istoriniai duomenys

Kapinėse buvo laidojami Slobodos kaimo, šiandieną įėjusio į Ežvos miesto teritoriją, gyventojai. Šiose kapinėse buvo laidojami ir už 4 km apgyvendinti Slobodos Reido gyvenvietėje 1941 m. tremtiniai iš Lietuvos, Pavolgio vokiečiai, lenkai bei vietos gyventojai. Kapinėse nebelaidoma nuo ~1965 metų. 1941-1958 m. čia buvo palaidota apie 84 tremtiniai iš Lietuvos, lietuviai ir žydai. Jau 1970 m. kapinės buvo apleistos, apžėlusios krūmais, išvagotos transporto provėžėmis. Išvažiavus tremtiniams, jų artimųjų kapai be priežiūros sunyko ir 1990 m. statant paminklą, nebeįmanoma buvo atsekti nei vieno kapo, išskyrus minėtojo Motelio Palūkšto.

Pastatytas paminklas apsaugojo kapinių plotą nuo visiško sunaikinimo.

8.Paminklo stovis 2002 m.

Paminklas tvarkingas. 2000 m. aptvertas inkarų grandinėmis, įvertomis į 12-ką 70 cm aukščio betoninius stulpelius. Šį darbą atliko buvęs 1941 m. tremtinys Vaclovas Zubys, gyvenantis Ust Lenčino gyvenvietėje.

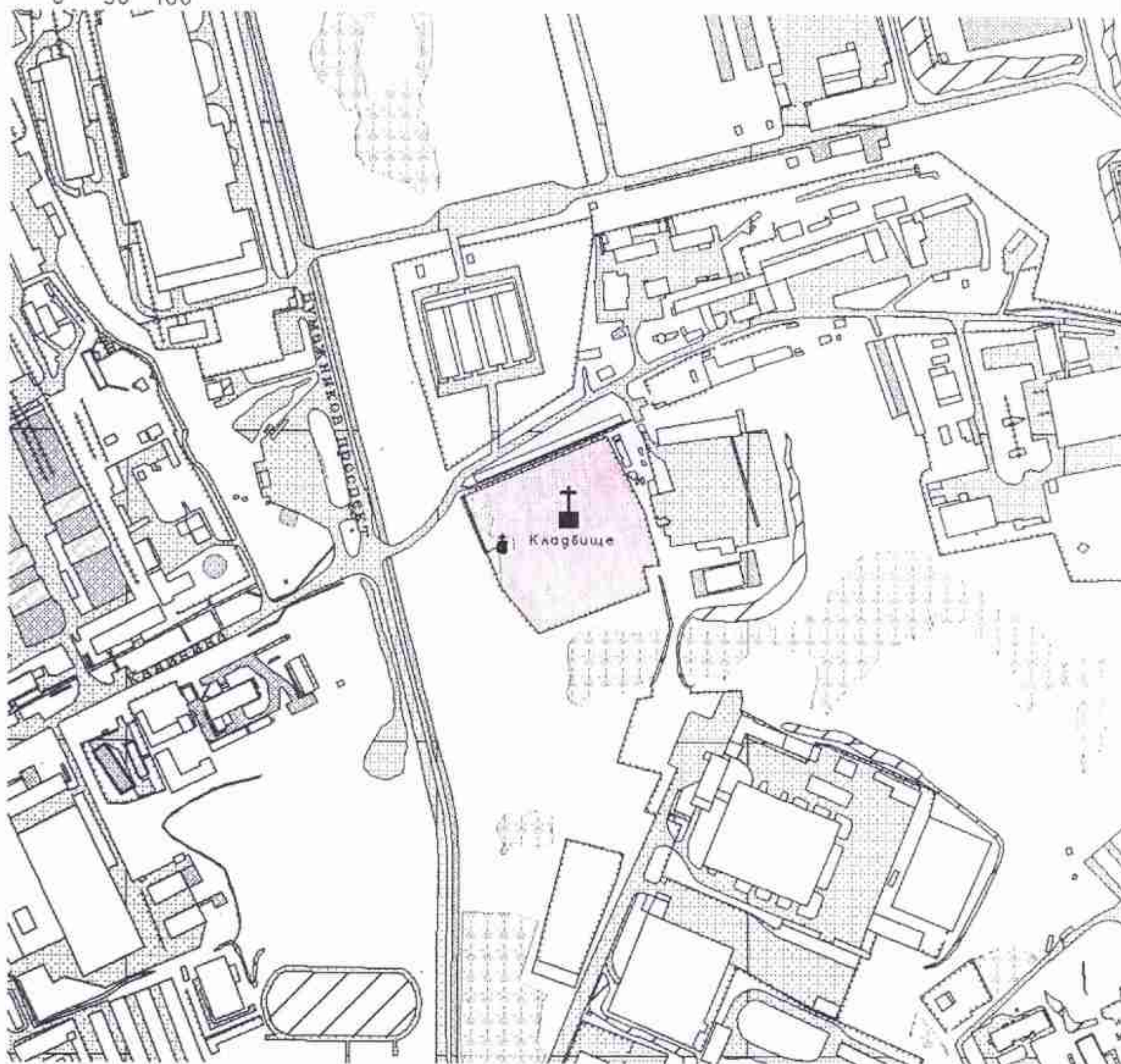
9.Paminklo priežiūra.

Paminklą nuo 1999 m. prižiūri Algirdo Šerėno našlė Liudmila Durandina.

Участок 002256	План границ земельного участка	г. Сыктывкар ЭЖВИНСКИЙ
Планшеты 1:5000 - 1:2000 - 95-Г 1:500 -	Социально-экономическая зона СЭЖ 1 Функционально-правовая зона П 1	Адрес ЭЖВА
Объект СЛОБОДСКОЕ КЛАДБИЩЕ		Землепользователь ЭЖВИНСКИЙ ЖИЛКОМХОЗ

масштаб

0 50 100

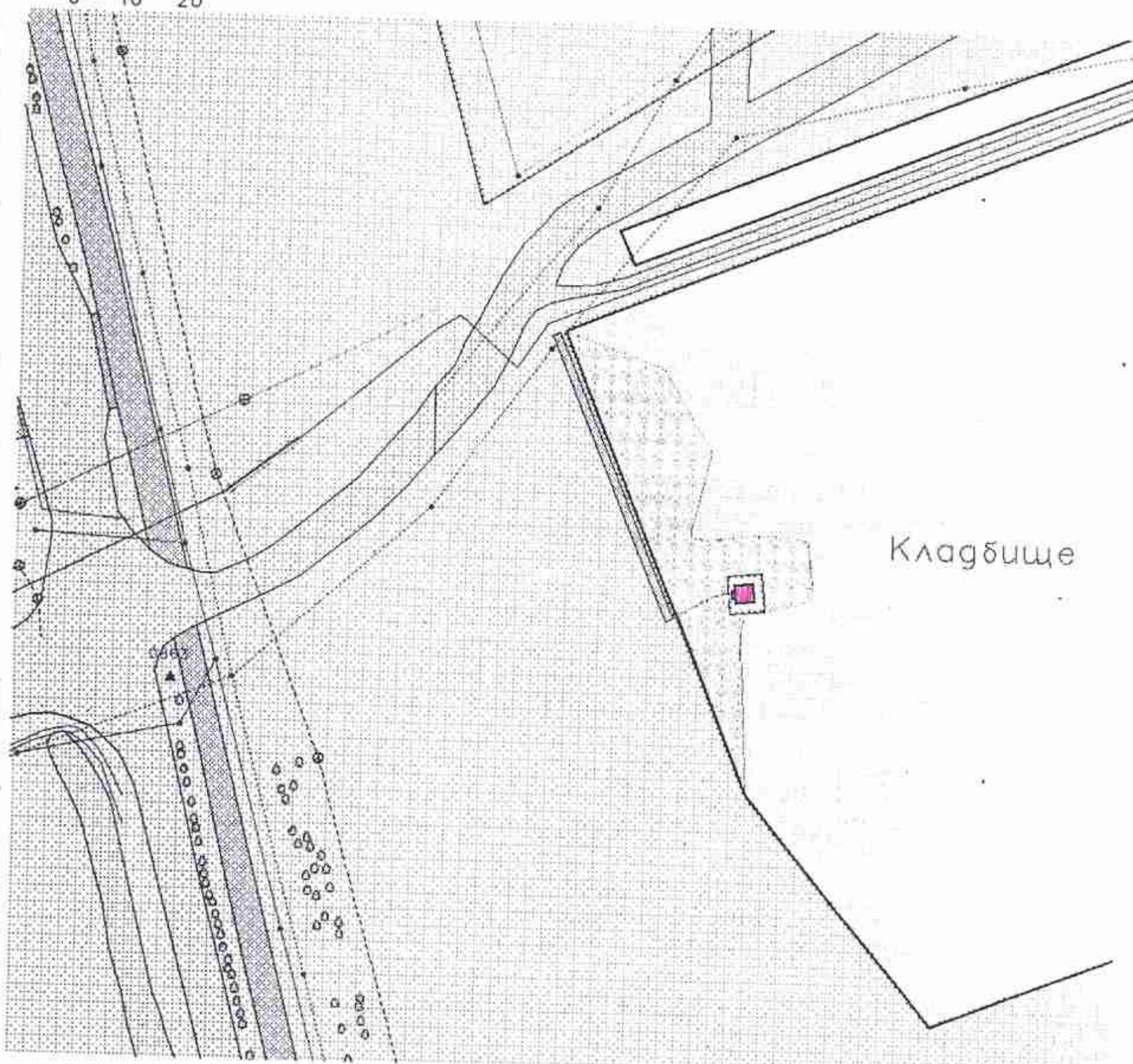
Ответственный представитель землепользователя	Председатель Комитета по земельным ресурсам и землеустройству МИХАЛЕВИЧ В.В.	Главный архитектор г. Сыктывкара ЗАБОРСКИЙ А.С.
" " 2000 г.	" " 2000 г.	" " 2000 г.
Составил: <i>Данчин</i> ДАНЧИН Д.А.	Начальник отдела ГТК АБРАМОВА Т.Е. <i>Абрамова</i>	Начальник УАиГ РЕЗНИЧЕНКО И.И. <i>Резниченко</i>

ЭЖВА, кариниц ситуацизис planas

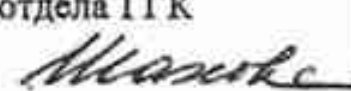

Участок 002256	План границ земельного участка	г. Сыктывкар ЭЖВИНСКИЙ
Планшеты 1:5000 - 1:2000 - 95-Г 1:500 -	Социально-экономическая зона СЭЖ 1 Функционально-правовая зона П 1	Адрес ЭЖВА
Объект СЛОБОДСКОЕ КЛАДБИЩЕ		Землепользователь ЭЖВИНСКИЙ ЖИЛКОМХОЗ

масштаб

0 10 20

Кладбище

Ответственный представитель землепользователя " " 2000 г.	Председатель Комитета по земельным ресурсам и землеустройству МИХАЛЕВИЧ В.В. " " 2000 г.	Главный архитектор г. Сыктывкара ЗАБОРСКИЙ А.С. " " 08 2000 г.
Составил: ДАНЧИН Д.А.	Начальник отдела ГТК АБРАМОВА Т.Е. 	Начальник УАиГ РЕЗНИЧЕНКО И.И.

 Pamirklo padētis kopnēsē, Ežva

Memo Foto 36 Paminklas 1941m Lietuvos tremtiniams
Burusiose Slobodos k. kapinėse (dabar Ezra)

Memo Foto 37 Kairėje stovi L. Durandina, Aserėno naš-
lė, kuri prižiūri paminklą. Deš. - L. Šereina, tė

Memo Foto 38 Jā rīst pusīz paminēklas vienodas - Sedi-
 mino stūlpai
 Memo Foto 39 Vienintēlis išķības kapinēšē 1941m tren-
 tīnjo Motēlio Pālūkito kapas

П. Н.
HOTELIS
PALDREŠAS
1907 - 1943

PAMINKLO

*mirusiems 1941 m. tremtiniams iš Lietuvos
Ust Lekičme, Komija*

INVENTORINIS PASAS

1. Paminklo adresas: Ust Lekčimo gyvenvietė, Kortkeroso rajone, Komių Respublika, RF

2. Kada ir kam pastatytas paminklas, užrašas ant jo: Paminklas pastatytas 1994 m. birželio 12-18 d.
Užrašas sekantis:

3. Paminklo statymo iniciatoriai: Paminklo statymo iniciatoriai buvę tų vietų tremtiniai Rimvydas Racėnas ir Birutė Miliutė-Bundzinskienė.

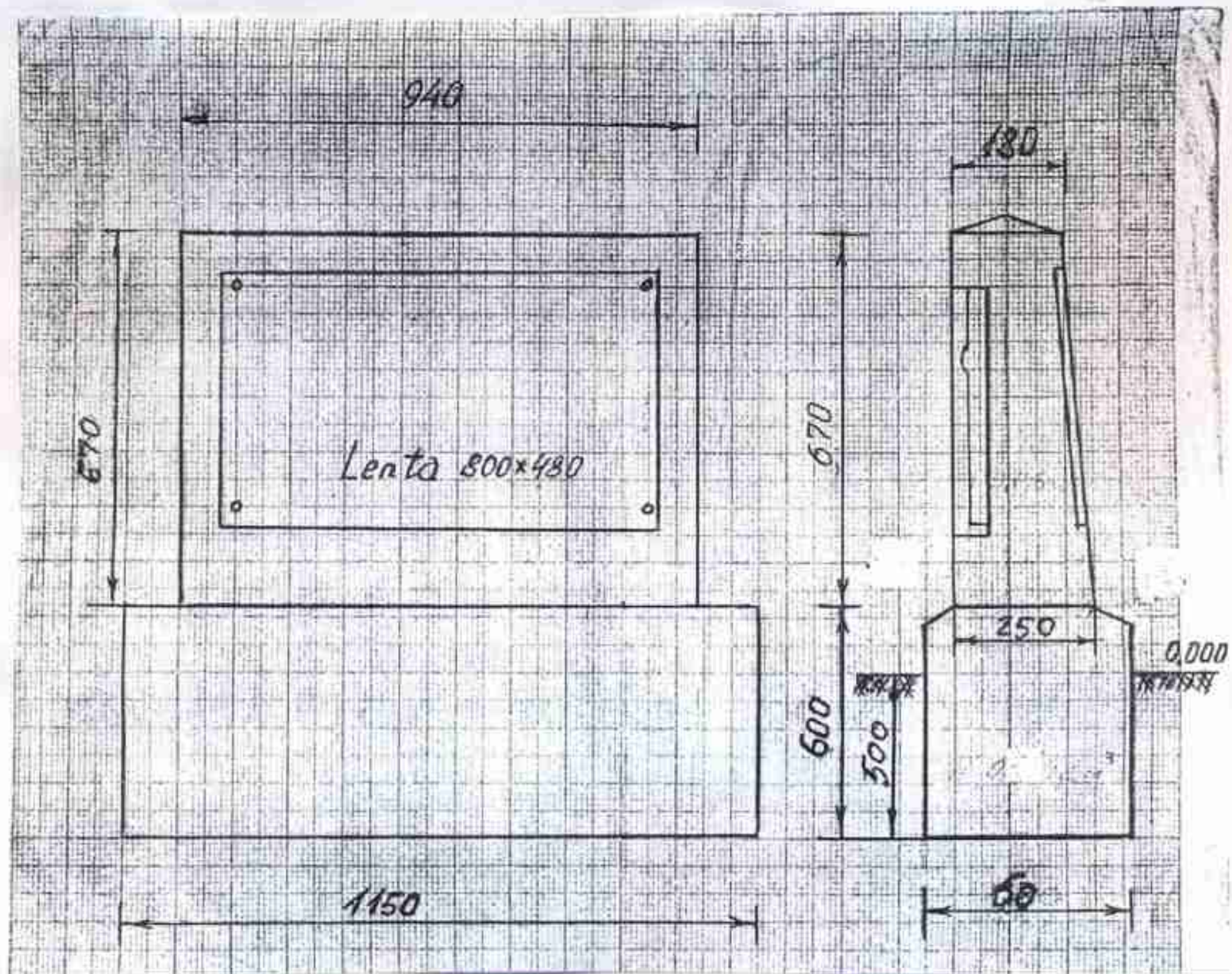
4. Lėšų šaltinis paminklo statymui: Lėšos paminklo pastatymui surinktos iš daugelio rėmėjų Lietuvoje. Lenta su tekstu nulieta už asmenines B. Bundzinskienės lėšas, kryžius paminklo reverse – už asmenines skulptoriaus Jono Meškelevičiaus lėšas.

5. Paminklo projekto autoriai: Paminklo (tiksliau sakant, atminimo ženkle) projekto autorius Rimvydas Racėnas. Kryžius paminklo reverse suprojektuotas ir atlietas skulptoriaus Jono Meškelevičiaus.

6. Paminklo aprašymas.

Kartu su betoniniu postamentu-fundamentu išlieta betoninė sienelė (žiūr. brėžinį), kurios averse smeigėmis pritvirtinta aliuminio lenta su tekstu, o reverse, 560x350x120 nišoje patalpintas aliuminio lydinio profiliuotas 480 mm aukščio kryžius, nudažytas juodai.

Lentos dugnas nudažytas juodai, iškilios teksto raidės – natūrali aliuminio spalva. Paminklo perimetru (8x10 m) sumontuoti 600 mm aukščio 9 betoniniai stulpeliai, į kuriuos įvertos inkaro grandinės. Vėliau paminklas aptvertas medine dažyta 1 m aukščio tvorele. 20x10 m aptvaro viduje pasodinti želdiniai (beržai), gėlės.

7. Istoriniai duomenys

[Ust Lekčimo gyvenvietę (buvusį Lokčimlago lagerį) 1941 m. buvo atitremti apie 150 Lietuvos piliečių, 66 iš jų dėl sunkių gyvenimo sąlygų 1941-1947 m. mirė ir palaidoti buvusiose lagerio kapinėse, esančiose greta gyvenvietės. Čia palaidoti ir vietos gyventojai bei kitų tautybių tremtiniai, palaidota apie 4000 žmonių. Plečiantis gyvenvietei, XX a. 80 metais kapinės buvo sunaikintos, antkapiai nugriauti. Jų vietoje pristatyta tvartukų, nutiestas kelias, sandėliuota skalda, įrengti daržai. Mirusių lietuvių sąrašas pridedamas.

8. Paminklo stovis. Paminklėlis išsilaikęs gerai (2002 VII).

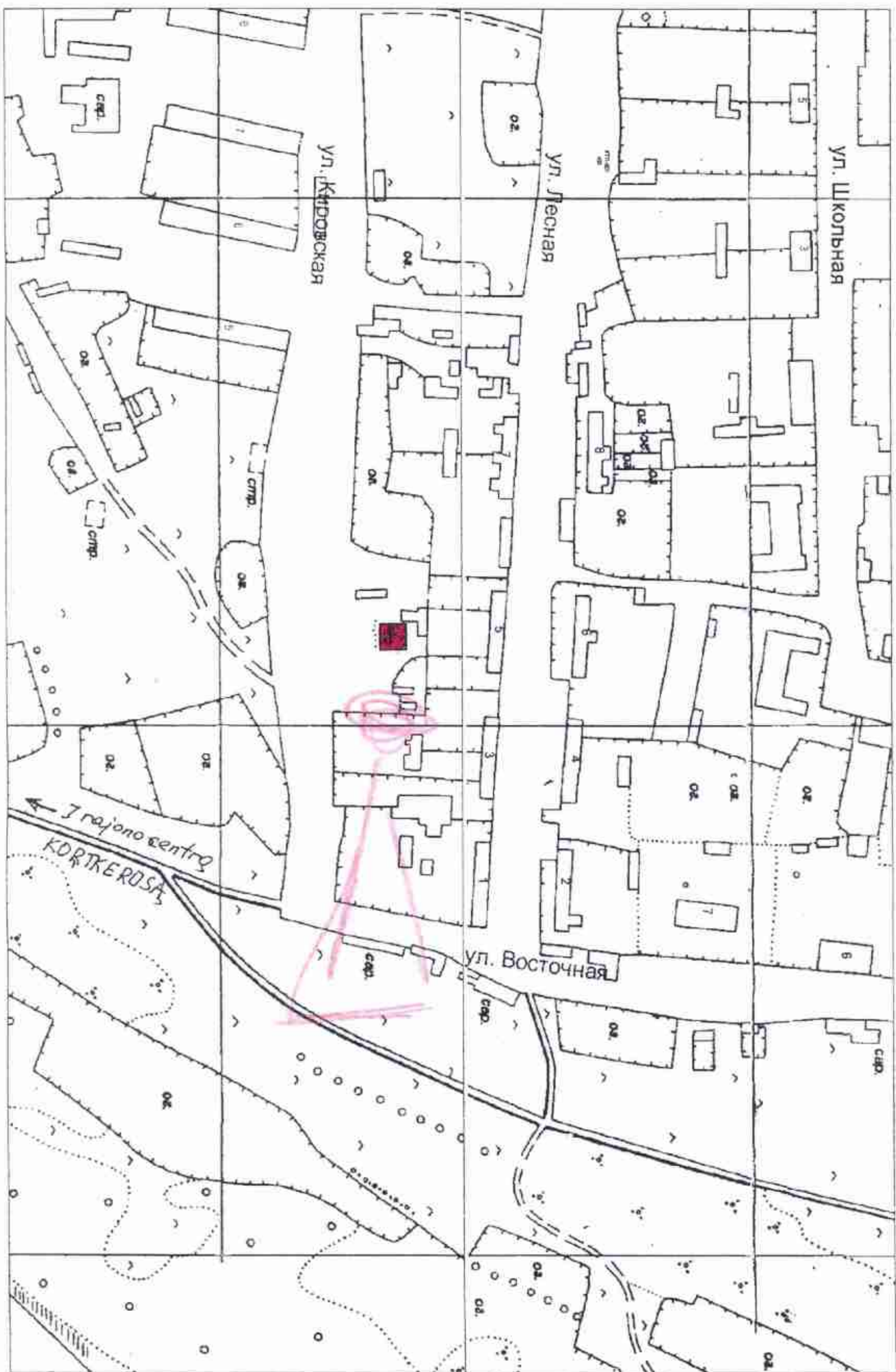
9. Paminklo priežiūra.

Paminklą prižiūri vietos gyventojas, buvęs tremtinys Vaclovas Zubys. Jo pastangomis paminklas aptvertas nudažyta tvorele, yra varteliai. Aptvaro viduje pasodinta želdinių, gėlių. Paminklą, esant reikalui, nudažo. Už darbą pagal sutartį jam mokama 400 Lt į metus ir LR Kultūros ministerijos lėšų.

Rajono centre, Kortkeroso kaime (už 14 km) gyvena buvęs 1941 m. tremtinys Anatolijus Smilingis, pionierių namų direktorius. Jis sudarė paminklui pasą (tekstas rusų kalba pridedamas) ir išsiuntė į aukštesnes instancijas tvirtinimui.

Республика Коми, Корткеросский район, п. Усть-Лажчим

Схема расположения памятного знака на месте бывшего захоронения

■ СITUACINIS PAMINKLO BUV. USTLEKČIMO KAPINĖSE PLANAS

ПАМЯТНИКИ ИСТОРИИ И КУЛЬТУРЫ РОССИИ

Отдел (инспекция) охраны недвижимых памятников истории и культуры

ПАСПОРТ

1. Наименование памятника: Памятный знак на месте захоронения жертв
политических жертв тоталитарного режима

П. Типологическая принадлежность: памятник истории

Ш. Датировка памятника: памятный знак установлен в 1994 году по инициативе Вильнюсского общества бывших ссыльных и политзаключенных на месте бывшего лагерного, впоследствии спецпоселкового кладбища существовавшего с 1932 по 1950 г.г.

1У. Адрес (местонахождение) памятника: Республика Коми, Корткеросский район, п.Усть-Лэкчим.

У. Приложения:

- обращение Вильнюсского общества бывших ссыльных и политзаключенных - 1
- фото общего вида – 1
- фото фрагментов – 1
- типографический план – 1
- обмеры: высота – 1,0
 ширина – 1,6
 огороженная площадь – 8 x 10 м
- список лиц, спецпоселенцев из Литвы, похороненных на кладбище п. Усть-Лэкчим 1941-50 г.г. – 2

У1. Исторические сведения:

Широкое применение принудительного труда заключенных и спецпереселенцев преследовало цель «трудового перевоспитания» враждебных элементов.

Руководство ОГПУ Северного края для этой цели выбрало «локчимский» вариант, поскольку он «лучше обеспечивал создание соответствующих условий для осуществления исправительно-трудовой политики среди деклассированных элементов-трудового воздействия и режима над классово-чуждым элементом».

Весной 1932 года с открытием навигации пошли вверх по Вычегде первые этапы заключенных, только что созданного Пезмогского («Северного» комбината).

На листе карты масштаба 1:10000 Р-39-80-В-6-4 датированной 1934 годом 0,5 км ниже устья реки Локчим, на левом берегу Вычегды выделен участок размерами 250 x

100 метров, внутри которого имеется надпись: «Бар.ГУИТУ» (Бараки главного управления исправительно-трудовых учреждений).

С 1937 по 1940 годы здесь находится Усть-Локчимский участок Локчимского лагеря НКВД СССР (Локчимлаг) одного из самых страшных лагерей ГУЛАГа.

После ликвидации в 1940 году Локчимлага бывший лагерный участок Усть-Локчим, вплоть до 1956 года, имел статус спецпоселка и использовался для размещения ссыльных граждан по политическим мотивам. В 1941 году в нем проживали поляки, евреи, корейцы, китайцы, немцы, финны... В июле 1941 года на баржах в Усть-Локчим привезли граждан литовской национальности. Это были старики, женщины и дети.

Невыносимые условия труда и быта отнимали все силы. Люди летом и осенью по пояс в воде работали на сплаве древесины. Зимой строили боны, вели сплотку древесины. Работали по 12 часов в день, без единого выходного дня в годы войны. Одежды, особенно теплой, не было. Вместо обуви носили лапти, сплетенные из отбросов морских канатов. Жили в насквозь продуваемых ветрами лагерных бараках. Голод и холод были постоянными спутниками несчастных людей.

Система «исправительно-трудовой» политики за короткий период превращала здорового человека в немощного инвалида, едва передвигавшего ноги. Когда он от потери сил переставал выходить на работу, его лишали продовольственного пайка, и человек погибал.

По приблизительным подсчетам с 1932 по 1956 год на территории нынешнего поселка Усть-Локчим похоронено не менее 4000 граждан.

В начале 80-х годов прошлого столетия, при расширении поселка Усть-Локчим кладбище было ликвидировано. Надмогильные постройки снесли бульдозерами и вместо них построили многоквартирные дома для рабочих.

В 1994 году по инициативе Вильнюсского общества бывших ссыльных и политзаключенных на месте уничтоженного кладбища установлен памятный знак – бетонный обелиск с металлической плитой на которой вылиты слова: «Здесь на бывшем кладбище в 1940-50 г.г. похоронены многие устьлокчимцы, среди них 60 ссыльных из Литвы» ИМЕНА ИХ ТЫ, ГОСПОДИ ВЕСИ.

В сооружении памятного знака приняли участие жители поселка Усть-Локчима. Руководил работами член Союза бывших ссыльных и политзаключенных Литовской республики Римвидас Раценас.

Литература:

1. Морозов Н.А.	Лето-1997-ого: Путешествие по «умолявшим зонам». Республика от 15.01.1988. Сыктывкар
2. Морозов Н.А.	Гулаг в Коми крае. 1929-1956. Сыктывкар. 1957 С.148, С.154
3. Смилингис А.А.	Йоз сёйисны ота модос// «Звезда» от 30.10.99.
4. Спиридонов Ю.А.	Приветствие участникам научной конференции// Политические репрессии в России XX век. Сыктывкар 2001. С.3
5. Garbaciauskiene	Jeį laime nebutų ludejusi Vilnius. 1989 p. 111
6. Racenas R	Коміц земеје. Kaunas. 1955 p. 65.

УП. Описание памятника: Памятный знак установлен в южной окраине поселка Усть-Локчим на месте уничтоженного кладбища и виден с левой стороны при въезде в поселок по автомобильной дороге со стороны районного центра села Корткерос в Усть-Локчим у поворота на улицу Кировская.

Местность представляет выложенную щебенкой участок 20 х 30 метров, центр которой 8 х 10 залит асфальтом, на котором и установлен Памятный знак, представляющий бетонный четырехугольник высотой один метр с монтированной в него мемориальной плитой (67 х 94 см), на которой вылит текст:

«Здесь на бывшем кладбище в 1940-50 г.г. похоронены многие устьюкчимцы, среди них 60 граждан Литвы». «ИМЕНА ИХ ТЫ, ГОСПОДИ ВЕСИ».

Memo Foto 40 Pamiņklat sunaķinātore Ust Lekci mo
kapinēse. Stori tebeģyvenantys čla A Smilngis, V. Zubys
Memo Foto 41 Pamiņklo reversas. Pamiņklat pziūri Vlaslo-
vas Zubys.

42

Memo Foto 42 Paminklo aplinką saugo tvorelė, pastatyta Vlado Zubio rūpesiu.

Memo Foto 43 O štai kas už paminklą supančios tvoros... Ir čia buvo kapinės.

43

44

Memo Foto 44 Pamiņkliniš akmu zīvušiem Lokšimla-
ge kalniem.

Memo Foto 45 Pamiņklus būtina globoti! Aplink dar
daug pikty ranky.

45

Мемо Foto 45 Pаминкус būtina globoti! Aplink dar
daug pikty rankų.

